

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

04.01– КМР. 501 „С” 2024.04.01 027 ПЗ

ЛИГО ЛЮДМИЛИ МИКОЛАЇВНИ

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ неперервної освіти і туризму**

УДК 351.713:339.942(477)

ПОГОДЖЕНО

**Директор
ННІ неперервної освіти і туризму**

_____ Гриценко І.С.
(підпис)

«___»___20___р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

**Завідувач кафедри публічного
управління та менеджменту
інноваційної діяльності**

_____ _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

«___»___20___р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему: “ Перспективи розвитку митної політики в умовах
європейської інтеграції.”**

Спеціальність: 281 “Публічне правління та адміністрування”

Освітня програма: “Публічне управління та адміністрування”

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи :

доктор політ.наук, професор

Виконала

_____ Семенченко Ф.Г.
(підпис)

_____ Лиго Л.М.
(підпис)

КИЇВ – 2024

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ неперервної освіти і туризму**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління та менеджменту інноваційної
діяльності

_____

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (ПІБ)

“ ___ ” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

**до виконання магістерської кваліфікаційної роботи
здобувачу вищої освіти Лиго Людмили Миколаївни**

Спеціальність: 281 “Публічне управління та адміністрування”

Освітня програма: “Публічне управління та адміністрування”

Орієнтація освітньої програми: освітньо-професійна

**Тема магістерської кваліфікаційної роботи: “Перспективи розвитку
митної політики в умовах європейської інтеграції”.**

Наказ ректора НУБіП України про затвердження теми магістерської
кваліфікаційної роботи : №501 „С” 2024.04.01

Термін подання завершеної роботи на кафедру: 2024.11.07

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи : законодавчі та
нормативно-правові акти, статистичні дані, аналітичні звіти, матеріали з
офіційних сайтів органів публічної влади та інших суб’єктів публічного

управління, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань публічного управління та адміністрування.

Об’єкт дослідження – митна політика України в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження – шляхи формування та реалізації митної політики України у процесі інтеграції до Європейського Союзу

Мета дослідження – дослідження особливостей формування митної політики України в умовах європейської інтеграції, аналізу стану митної системи та розробці пропозицій щодо оптимізації митних процедур у відповідності до європейських стандартів.

Перелік завдань, які повинен виконати здобувач вищої освіти для досягнення поставленої мети:

1. Розкрити понятійно-категоріальний апарат та нормативно-правове забезпечення митної політики в контексті європейської інтеграції, визначити ключові інструменти та механізми її реалізації.
2. Проаналізувати принципи та структуру митної політики Європейського Союзу, зокрема її регуляторні аспекти, з метою визначення найефективніших практик.
3. Дослідити поточний стан митної політики України в умовах інтеграційних процесів, враховуючи законодавчі зміни, специфіку роботи митних органів та взаємодію з європейськими інституціями.
4. Виявити основні виклики, з якими стикається Україна на шляху гармонізації своєї митної політики з європейськими стандартами, зокрема щодо боротьби з корупцією, технічної модернізації та адаптації до нових правил.
5. Запропонувати напрямки вдосконалення митної політики України, орієнтуючись на досвід ЄС та потреби національної економіки, щоб забезпечити безперебійний товарообіг та ефективний контроль на кордонах.

6. Обґрунтувати доцільність впровадження цифрових технологій та автоматизованих систем у митні процедури як засобів оптимізації митного контролю в умовах європейської інтеграції.

Дата видачі завдання:

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

доктор політ. наук, професор

_____

підпис

Семенченко Ф.Г.

Завдання прийняла до виконання:

здобувач магістратури

_____

підпис

Ліго Л.М.

**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ПІДГОТОВКИ ТА ЗАХИСТУ
МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

№ з/п	Етапи підготовки та захисту магістерської кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки (фактично виконано)
1.	Вибір теми магістерської кваліфікаційної роботи, підготовка завдання, складання плану, консультації з проведення дослідження	березень 2024 р.	
2.	Підготовка першого розділу роботи	квітень 2024 р.	
3.	Підготовка другого розділу роботи	травень 2024 р.	
4.	Підготовка третього розділу роботи	червень - липень 2024 р.	
5.	Підготовка вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Оформлення роботи відповідно до встановлених вимог, передача на перевірку керівникові	серпень-вересень 2024 р.	
6.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника (консультанта)	вересень 2024 р.	
7.	Перевірка роботи на академічний плагіат	до 15 листопада 2024 р.	
8.	Отримання відгуку керівника роботи	жовтень 2024 р.	
9.	Отримання зовнішньої рецензії	жовтень 2024 р.	
10.	Підготовка доповіді та презентації. Попередній розгляд та захист на випусковій кафедрі	до 30 листопада 2024 р.	

11.	Допуск магістерської кваліфікаційної роботи до захисту завідувачем кафедри	грудень 2024 р.	
12.	Захист роботи перед екзаменаційною комісією	грудень 2024 р.	

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

доктор політ. наук, професор

_____

підпис

Семенченко Ф.Г.

Завдання прийняла до виконання:

здобувач магістратури

_____

підпис

Лиго Л.М.

РЕФЕРАТ

Лиго Л.М. Перспективи розвитку митної політики в умовах європейської інтеграції: магістер. робота : спец. 281 “Публічне управління та адміністрування” /Людмила Миколаївна Лиго; НУБіП України; каф. публічного управління та менеджменту інноваційної діяльності; керівник Семенченко Ф.Г., доктор політ. наук, проф. – Київ, 2024. – 85 с.

Анотація. Розкрито понятійно-категоріальний апарат за темою дослідження, зокрема “митна політика”, “європейська інтеграція”, “гармонізація законодавства”, “митні процедури”, “цифровізація митного контролю” тощо. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення розвитку митної політики України в умовах європейської інтеграції та розглянуто досвід країн Європейського Союзу для визначення можливостей адаптації його елементів у національну митну систему. Оцінено сучасний стан і перспективи розвитку митної політики України, виявлено ключові проблеми та виклики в контексті інтеграційних процесів. Досліджено роль цифрових технологій в автоматизації митних процедур, що сприяє спрощенню митного контролю та підвищенню його ефективності. Запропоновано основні напрями розвитку митної політики, які сприятимуть гармонізації митного законодавства України зі стандартами ЄС, забезпеченню прозорості та безпеки зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: митна політика, європейська інтеграція, гармонізація законодавства, цифровізація, митний контроль, зовнішньоекономічна діяльність.

ПЛАН

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	7
1.1. Поняття та сутність митної політики.....	7
1.2. Основні засади митної політики Європейського Союзу.....	12
1.3. Роль митної політики в інтеграційних процесах.....	17
Висновки до розділу I.....	25
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТАНУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	27
2.1. Структура митної системи України в контексті європейської інтеграції.....	27
2.2. Основні проблеми митного контролю України в контексті європейської інтеграції	33
2.3. Функціонування механізмів та системи державного управління митною системою в умовах воєнного стану.....	41
Висновки до розділу II.....	46
РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	49
3.1. Моделі розвитку митної політики на основі досвіду країн Європи.....	49
3.2. Роль цифрових технологій в автоматизації митних процедур.....	61
3.3. Гармонізація української митної політики з європейськими стандартами.....	67
Висновки до розділу III.....	74
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність обраної теми визначається необхідністю адаптації української митної політики до європейських стандартів у контексті інтеграційних процесів. В умовах європейської інтеграції митна політика стає стратегічним інструментом економічної безпеки, що забезпечує ефективне функціонування митних процедур, поліпшення інвестиційного клімату, сприяє розширенню міжнародної торгівлі та гармонізації законодавства. Ефективна митна політика є важливим елементом у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки та інтеграції України до Європейського Союзу. Наукові праці таких вчених, як А. А. Гриценко, О. Л. Яременко, Ю. В. Прозоров та інших, висвітлюють різні аспекти митної політики, однак комплексні дослідження, що охоплюють сучасні виклики інтеграційного процесу України, залишаються недостатніми. Це зумовлює актуальність теми роботи та необхідність її дослідження.

Мета роботи полягає у дослідженні особливостей формування митної політики України в умовах європейської інтеграції, аналізі стану митної системи та розробці пропозицій щодо оптимізації митних процедур у відповідності до європейських стандартів.

Основні завдання дослідження:

1. Розкрити понятійно-категоріальний апарат та нормативно-правове забезпечення митної політики України у контексті європейської інтеграції.
2. Проаналізувати структуру та принципи митної політики Європейського Союзу, зокрема щодо управління митними процедурами та регулювання торговельних потоків.
3. Оцінити поточний стан митної системи України, дослідити структуру та повноваження органів, відповідальних за реалізацію митної політики, а також вплив зовнішніх чинників.

4. Виявити ключові проблеми митної політики України в умовах інтеграційних процесів, такі як корупція, недосконалість законодавчого регулювання, технічні та інфраструктурні бар'єри.

5. Розробити пропозиції щодо удосконалення митної політики України з урахуванням досвіду країн ЄС та потреби цифровізації митних процедур.

6. Обґрунтувати доцільність використання сучасних цифрових технологій, автоматизованих систем та блокчейн-технологій для оптимізації митних процесів та зниження корупційних ризиків.

Об'єкт дослідження – митна політика України в умовах європейської інтеграції.

Предмет дослідження – шляхи формування та реалізації митної політики України у процесі інтеграції до Європейського Союзу.

У роботі використано сучасні методи дослідження, серед яких методи аналізу та синтезу, системного підходу, порівняльного аналізу та статистичного аналізу, що дали змогу проаналізувати сучасні підходи до реалізації митної політики, оцінити основні проблеми та визначити напрями її вдосконалення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання рекомендацій роботи органами державної влади, відповідальними за реалізацію митної політики України. Запропоновані в роботі механізми адаптації митних процедур до європейських стандартів можуть бути застосовані в умовах європейської інтеграції та сприяти вдосконаленню митних процесів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася під час обговорень на науково-практичних конференціях, а також шляхом публікацій за тематикою роботи.

Структура роботи включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Перший розділ присвячений теоретико-концептуальним основам митної політики в умовах європейської інтеграції, де

розглянуто поняття та сутність митної політики, основні принципи європейської митної політики та її роль у інтеграційних процесах. Другий розділ – аналізу сучасного стану митної політики в Україні, включаючи основні проблеми та виклики, що постають у процесі інтеграції до ЄС. Третій розділ зосереджено на перспективних напрямках розвитку митної політики в умовах європейської інтеграції, де розглянуто роль цифрових технологій, гармонізацію з європейськими стандартами та досвід країн ЄС. Загальний обсяг роботи складає 85 сторінок, використано 60 джерел.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

1.1. Поняття та сутність митної політики.

Митна політика – це важливий компонент державної економічної політики, який діє на кожному етапі розвитку країни. Вона представлена як у теоретичних положеннях, так і в реальній практиці, і формується завдяки взаємодії державних і бізнесових інституцій. Її основною метою є забезпечення дотримання як державних, так і приватних інтересів, а її реалізація здійснюється виключно державними органами.

Згідно з законодавчим визначенням, митна політика України – це система принципів і напрямків діяльності держави, спрямованих на захист власних економічних інтересів та безпеки. Це досягається за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі.

Митна політика, відповідно до Митного кодексу України, базується на застосуванні системи принципів, спрямованих на захист національних інтересів у сфері митної справи та забезпечення митної безпеки країни. Ця система принципів реалізується через використання різних регулюючих інструментів у сфері зовнішньоторговельної діяльності. Це сприяє інтеграції української економіки у світовий ринок, водночас забезпечуючи захист внутрішнього ринку товарів і послуг. [1]

Приймаченко Д.В. у своїй монографії «Митна політика держави та її реалізація митними органами» зазначає, що митна політика є відносно стабільною та організованою діяльністю державних інституцій, метою якої є формування загальнодержавних напрямів політики у сфері митної справи. Реалізація цих напрямів здійснюється через політико-правові, економічні та організаційні заходи, що забезпечують захист національних інтересів і безпеки країни. [2; с. 222]

Також він вважає, що категорія митної політики є більш широким поняттям порівняно з митно-тарифною політикою, оскільки вона включає не лише митно-тарифне регулювання, але й нетарифні заходи та інші інструменти для її реалізації. [3; с. 180]

О.П. Гребельник використовує поняття митної (митно-тарифної) політики і зазначає, що це «комплексна система заходів, спрямованих на забезпечення економічного суверенітету країни, захист державних кордонів та реалізацію зовнішньоекономічної стратегії через митні відносини».

Цей автор також розглядає митну політику з економічної точки зору та визначає її як «здійснення зовнішньої та внутрішньої економічної політики країни, що базується на виборі оптимальної моделі взаємодії зі світовою економічною системою: протекціонізмі, вільній торгівлі або гармонійному їх поєднанні». [4; с. 17]

Положення щодо економічного аспекту митної політики відображене і в наступному визначенні, згідно з яким «державна митна політика є напрямом державної політики, що має фінансовий характер і спрямована на регулювання суспільних відносин, які виникають під час переміщення товарів через митний кордон, забезпечена відповідними ресурсами. Її реалізація відбувається шляхом встановлення єдиних правил, яких обов'язково слід дотримуватися під час операцій із фактичного переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон». [5]

Таким чином, економічна (фінансова) сторона митної політики, розглядається багатьма вченими як важлива і переважаюча за своєю вагою у загальному розумінні цієї категорії. І.Г. Бережнюк зазначає, що «митна політика – це система поглядів, ідей та переконань, що формує основні правові та економіко-організаційні принципи митної справи» [6; с. 233]

На практиці часто використовується термін «державна політика у сфері державної митної справи», який, на перший погляд, дуже близький до таких понять, як «державна політика з регулювання зовнішньоекономічних відносин» або «зовнішньоторговельна політика держави». Ця політика є

«складовою внутрішньої та зовнішньої політики держави, яка визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин і організації митної системи, маючи на меті захист національних інтересів, національної безпеки та економічного суверенітету держави».

Існує також визначення державної митної політики як «системи принципів і напрямів діяльності держави у сфері захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції у світову економіку». [7; с. 255-256]

Розглядаючи митну політику, слід розуміти, що вона є органічною частиною як внутрішньої, так і зовнішньої політики держави. На її основі формується митна система країни, регулюється зовнішньоекономічна діяльність, захищаються економічні (національні) інтереси тощо.

Таким чином, можна виділити два аспекти митної політики:

1. Внутрішній аспект – полягає у створенні більш сприятливих умов для національного товаровиробника порівняно з іноземними конкурентами.
2. Зовнішній аспект – передбачає максимальну підтримку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на світових ринках.

У цих процесах держава відіграє ключову управлінську роль, впливаючи на митну діяльність через різні засоби митного регулювання. Ці інструменти можуть змінюватися залежно від етапу розвитку держави та її митної політики, особливо в умовах кризових явищ, таких як війна.

Митна політика є невід'ємною частиною державного управління у сфері зовнішньоекономічної діяльності, поряд із зовнішньоекономічною та зовнішньоторговельною політикою. Вона охоплює відповідних суб'єктів, які реалізують митну політику за допомогою певних механізмів і методів. Формування митної політики в Україні здійснюється Верховною Радою, а її виконання забезпечує Державна митна служба, яка керує митною діяльністю.

Важливо оцінити, наскільки українське бачення митної політики відповідає світовим стандартам. У Європейському Союзі митна політика є невід'ємною частиною як внутрішньої, так і зовнішньої політики, реалізується через законодавчо закріплені інституції. Основні завдання митної політики включають ефективне використання інструментів митного контролю, регулювання товарообігу на митній території, а також участь у вирішенні торгово-політичних завдань для захисту внутрішнього ринку та стимулювання національної економіки.

Важливим етапом у розумінні суті категорії «митна політика» є визначення її основних функцій. Серед них можна виділити:

1. Фіскальна функція — полягає у формуванні дохідної частини бюджету шляхом стягнення митних платежів.
2. Контрольно-охоронна функція — включає контроль за дотриманням правового режиму під час перетину кордонів країни суб'єктами бізнесу, фізичними особами та транспортними засобами, а також забезпечення карантинних вимог і боротьбу з контрабандою. [9; с. 168]

Крім того, важливо згадати про принципи, на яких ґрунтується митна політика. І.А. Гуцул наводить перелік основних принципів, серед яких:

1. Принципи переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України;
2. Виконання митних формальностей (митне оформлення);
3. Митні режими як набір вимог та умов, що визначають правовий статус товарів та покладають обов'язки під час їх оформлення;
4. Тарифне та нетарифне регулювання;
5. Спеціальні захисні, антидемпінгові та компенсаційні заходи під час імпорту товарів;
6. Стягнення митних платежів;
7. Надання митних пільг;
8. Митний контроль;

9. Правова регламентація відносин між учасниками митних правовідносин та захист прав і законних інтересів учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Інші автори пропонують більш вузький перелік принципів митної політики, до яких доцільно віднести:

1. Верховенство права;
2. Законність;
3. Збалансованість інтересів держави, фізичних і юридичних осіб у митних відносинах;
4. Недопустимість подвійного оподаткування;
5. Єдність митних режимів;
6. Прозорість і гласність.

Якщо розглядати загальну організацію митної політики в Україні, можна дійти висновку, що вона охоплює такі елементи:

1. Порядок і правила переміщення товарів і транспортних засобів через державний кордон України.
2. Існування різних митних режимів, за яких порядок митного оформлення та правовий статус товарів змінюються залежно від обраного режиму.
3. Тарифне та нетарифне регулювання.
4. Порядок надання та контролю за митними пільгами.
5. Адміністрування митних платежів як джерела формування дохідної частини бюджету.
6. Організація ефективного митного контролю як виду державного фінансового контролю.
7. Захист національного товаровиробника за допомогою антидемпінгових та компенсаційних заходів.

Більшість цих аспектів регламентується Митним кодексом України (ст. 5 і 7, які визначають державну митну політику) та іншими нормативно-правовими актами, такими як Закон «Про митний тариф України», Закон «Про

зовнішньоекономічну діяльність», а також Конституція України, яка в ст. 115 визначає, що Кабінет Міністрів України організовує зовнішньоекономічну діяльність та митну справу в країні.

1.2. Основні засади митної політики Європейського Союзу

Митні органи, як ключові суб'єкти реалізації державної митної політики, мають відповідальність за виконання низки важливих функцій і завдань, спрямованих на забезпечення економічної безпеки та регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Ефективне виконання цих функцій є можливим лише за умови застосування дієвих і обґрунтованих інструментів впливу як на суб'єктів господарювання та громадян, так і на працівників самих митних органів. Це вимагає продуманого поєднання внутрішньої та зовнішньої діяльності митних органів, що забезпечує високий рівень виконання їхніх завдань, підвищує ефективність роботи і зміцнює стратегічну роль митниці в структурі державного управління.

Організація ефективної митної політики та оптимізація діяльності митних органів створюють підґрунтя для повноцінного використання переваг глобалізації, таких як збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, підвищення конкурентоспроможності національних товарів на міжнародних ринках, а також покращення структури товарообігу. Участь митних органів у забезпеченні економічної стабільності держави є ключовим фактором для її інтеграції до міжнародної торгівельної спільноти та залучення іноземних інвестицій.

У своїй діяльності митні органи застосовують цілеспрямований управлінський вплив на суб'єктів, яким він адресований, зокрема шляхом використання спеціальних методів контролю та нагляду. Без належної організації та чіткої форми діяльності ці методи залишалися б лише теоретичними положеннями, не маючи практичного втілення. Наприклад, без юридичних актів, що регулюють митні процедури, було б неможливо легально

дозволити суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності переміщувати товари через митний кордон або застосовувати санкції за порушення митних правил. Відтак, методи митного регулювання знаходять своє відображення в чітко структурованій організації діяльності митних органів, що робить їхні завдання практично здійсненними.

Організація діяльності митних органів є комплексом чітко окреслених дій, що становлять єдину цілісну систему, спрямовану на досягнення результативного виконання функцій митних органів. Вивчаючи питання організації митних органів, можна визначити низку характеристик, які є спільними як для митних органів Європейського Союзу, так і для митних органів України. До таких ознак належать:

1. Практична спрямованість на виконання завдань. Організаційні форми діяльності митних органів забезпечують реальне втілення завдань та функцій, що стоять перед ними, і є основою для ефективного виконання митної політики на практиці.

2. Відображення сутності управлінської діяльності. Організація митних органів є формою вираження управлінського впливу на об'єкти регулювання, відображаючи роль державної влади у контролі над зовнішньоекономічною діяльністю.

3. Юридична основа діяльності. Організація митної діяльності базується на правовій конструкції, яка забезпечує регулювання зовнішньоекономічних відносин та дотримання вимог митного законодавства.

4. Засіб управлінського впливу. Організація митних органів є способом впливу на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, через який реалізуються функції державного регулювання.

5. Надання повноважень і забезпечення виконання завдань. Чітка організаційна структура митних органів сприяє ефективному виконанню покладених на них завдань.

6. Колективний характер діяльності. Організація митних органів відображає колективну діяльність митників, спрямовану на досягнення спільних цілей і завдань державної митної політики.

7. Самостійність і універсальність. Організаційні форми митної діяльності є універсальними і незалежними, дозволяючи адаптувати їх до потреб і умов конкретного митного середовища.

8. Гнучкість і адаптація до ситуації. Вибір форми організації митних органів залежить від конкретних обставин і управлінських ситуацій, що забезпечує ефективне виконання завдань у різних умовах.

Митні органи як ключові суб'єкти реалізації митної політики держави виконують численні функції та завдання, для ефективного виконання яких необхідно застосовувати дієві інструменти впливу як на суб'єктів господарювання та громадян, так і всередині самих митних органів. Лише за умови належного поєднання внутрішньої та зовнішньої діяльності митних органів можна досягти високого рівня ефективності у виконанні ними своїх завдань, що, своєю чергою, сприяє посиленню їхньої ролі.

Ефективна митна політика та організація роботи митних органів дозволяють країні скористатися перевагами глобалізації, зокрема через стимулювання зовнішньої торгівлі, підвищення конкурентоспроможності національних товарів та покращення структури товарообігу. У своїй діяльності митні органи здійснюють спрямований управлінський вплив на об'єкти регулювання, застосовуючи для цього спеціалізовані методи. За відсутності чітко визначених форм діяльності такі методи регулювання суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності втратили б свій практичний зміст. Наприклад, без реалізації конкретних юридичних дій та видання нормативних актів неможливо було б дозволити або обмежити переміщення товарів через митний кордон, накласти санкції за порушення митних правил тощо. Отже, методи діяльності обов'язково втілюються у конкретних організаційних формах.

Діяльність митних органів охоплює організацію обліку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, ведення обліку товарів, що охороняються інтелектуальною власністю, систематизацію практики застосування норм митного законодавства, забезпечення зберігання та контролю за товарами, прийнятими на митний огляд, організацію схоронності товарів і транспортних засобів, вилучених у процесі розгляду порушень, обробку даних від торгово-промислових палат, перевірку сертифікатів походження товарів, а також ведення та уніфікацію статистичних даних митної торгівлі.

Митне законодавство більшості країн, зокрема України, визначається сукупністю норм, які регулюють взаємовідносини в митній сфері:

1. відносини, що виникають при переміщенні товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також при митному оформленні, встановленні режимів, стягненні митних платежів та застосуванні митних тарифів;
  2. питання, пов'язані з відповідальністю за порушення митних правил, та порядок вирішення спорів у митній сфері;
  3. організаційні питання правового регулювання митної системи.
- [10; с. 122-128]

У Європейському Союзі митне законодавство регулює як внутрішні, так і зовнішні аспекти діяльності митного союзу, що об'єднує країни-члени. Основою митної інтеграції ЄС є єдиний Митний кодекс і єдиний тариф, що встановлюють правила переміщення товарів у межах союзу та норми митного контролю щодо третіх країн.

При створенні Митного кодексу ЄС законодавці орієнтувалися на такі основні принципи:

1. Основою є митний союз між державами-членами, що створює уніфіковану нормативну базу для функціонування митних органів на всій території ЄС. При цьому інтереси суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та митних органів узгоджуються.

2. Необхідність створення єдиного зводу правових норм, заснованих на важливих міжнародних угодах, включаючи домовленості в межах Всесвітньої митної організації та СОТ.

3. Загальнообов'язкові правові норми охоплюють усіх учасників ЄС.

4. Під час формування загальної політики ЄС враховуються національні інтереси країн-членів у межах концепції внутрішнього ринку.

5. Підтримується баланс між інтересами учасників зовнішньоекономічних відносин і митних органів у питаннях захисту економічної незалежності. Для цього митні органи мають широкі контрольні повноваження, а учасники зовнішньоекономічних відносин мають право оскаржувати рішення митниці.

6. Швидке зростання зовнішньої торгівлі для ЄС є стратегічно важливим, що потребує спрощення митних правил. [11; с. 68-73]

Митний кодекс ЄС має на меті консолідувати митне законодавство в єдиному документі, що замінює значну кількість попередніх нормативно-правових актів. При цьому він включає положення, схожі з раніше прийнятими документами Європейської ради.

Принципи митного регулювання ЄС і України в багатьох аспектах є подібними, оскільки спрямовані на захист державних та економічних інтересів. Митне законодавство ЄС передбачає рівні умови для всіх суб'єктів у питаннях ввезення та вивезення товарів. Важливим адміністративним аспектом у ЄС є єдине митно-тарифне регулювання, що враховує різноманітні міжнародні угоди та забезпечує тісну координацію між митними органами всіх країн-членів. [12; с. 22]

Основною метою митної політики Європейського Союзу є створення найкращих правових умов для інтеграції економік країн-членів у світове господарство. Це досягається шляхом сприяння експорту товарів із ЄС та захисту інтересів внутрішнього ринку. Європейські митні органи мають ширші повноваження, ніж аналогічні органи в Україні. Вони можуть

проводити всі види контролю, необхідні для забезпечення дотримання митного законодавства та боротьби з порушеннями.

Європейська митна система є прикладом вдало організованого механізму, заснованого на уніфікації процедур і законодавства, сучасних інформаційних технологіях та взаємній довірі між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Висока відповідальність обох сторін за дотримання правил і постійна готовність до реформування митної системи дозволяють ЄС підтримувати одну з найефективніших митних систем у світі, здатну адаптуватися до нових викликів.

Отже, організація діяльності митних органів є не лише способом забезпечення належного функціонування митної системи, а й важливим елементом економічної безпеки держави. Вона дозволяє ефективно реалізовувати державну митну політику, адаптуватися до змін у зовнішньоекономічному середовищі та забезпечує комплексний підхід до регулювання зовнішньоторговельної діяльності. У контексті європейської інтеграції організація діяльності митних органів набуває додаткового значення, оскільки забезпечує гармонізацію митних процедур із європейськими стандартами, сприяє підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності та зміцненню позицій на міжнародному ринку.

1.3. Роль митної політики в інтеграційних процесах.

Сучасний розвиток економіки України обумовлений активними процесами інтеграції країни у світову торгівлю. У таких умовах державні органи влади повинні діяти узгоджено, дотримуючись чіткого напрямку. Ринкові закони зобов'язують державу завчасно прогнозувати та попереджати можливі внутрішні й зовнішні загрози. Для досягнення цих цілей необхідний всебічний розвиток всіх сфер суспільного життя в межах встановленої державної політики. Як суверенна держава, Україна має право самостійно

визначати напрямки своєї внутрішньої та зовнішньої політики, а також розробляти механізми для їх реалізації. Незалежно від обраного курсу, державна політика має на меті захист національних інтересів України та її громадян.

Ефективність державної політики прямо впливає на такі ключові показники, як рівень життя, темпи соціального розвитку, економічна безпека та міжнародний авторитет країни. Таким чином, розробка та реалізація державної політики в різних суспільних сферах є важливим пріоритетом не лише для органів виконавчої влади, а й для органів законодавчої влади, відповідальних за законотворчу діяльність.

Митна справа завжди мала особливе значення для України, оскільки реалізація митної діяльності відбувається в межах державної митної політики. Згідно зі статтею 2 Митного кодексу України, митна політика — це система принципів і напрямків державної діяльності, спрямованої на захист економічних інтересів та безпеки країни шляхом застосування митно-тарифних і нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі жави митна політика виступає одним із основних засобів регулювання зовнішньоекономічних відносин, стимулювання вітчизняного виробництва та захисту внутрішнього ринку. З огляду на це, митну політику можна розглядати як комплекс заходів, що дозволяють митним органам виконувати покладені на них функції. Формування напрямків митної політики та механізмів її реалізації є виключною компетенцією держави.

Процес розробки митної політики є надзвичайно важливим для країни та вимагає високого рівня уваги. У науково-практичному коментарі до Митного кодексу України під редакцією І.Н. Пахомова зазначається, що митна політика є невід'ємною частиною економічної та зовнішньоекономічної політики України . [13, с. 24]

Митна політика охоплює як зовнішні аспекти державних відносин (такі як зовнішньоекономічна діяльність та співробітництво у сфері митної справи), так і внутрішні аспекти державної політики (наприклад, організація роботи

митних органів, соціальний захист митних працівників). Така багатогранність вимагає особливої уваги з боку державних інституцій.

Українська митна політика повинна бути комплексною, враховувати інтереси держави та інших учасників митних відносин. Для реалізації цієї мети митне законодавство України передбачає широкий спектр регулюючих засобів. Державна діяльність у сфері економіки базується на дотриманні національних митних норм та міжнародних угод, які Україна уклала. При цьому суб'єкти підприємницької діяльності отримують свободу у зовнішньоторговельній діяльності, але зобов'язані дотримуватися встановлених норм. Митна політика також покликана захищати митний кордон України та її внутрішній ринок.

Важлива роль у формуванні митної політики відводиться органам державної влади. Згідно зі статтею 115 Конституції України, організація зовнішньоекономічної діяльності та митної справи є компетенцією Кабінету Міністрів України, тобто реалізація митної політики належить до сфери виконавчої влади. Згідно з принципом поділу влади, кожен державний орган має визначені повноваження у межах митної політики. Конституційні положення також закріплюють відповідні повноваження за Президентом та Верховною Радою України у процесі розробки митної політики. Правове регулювання в цій сфері визначає ключові принципи її побудови та окреслює компетенції владних органів щодо подальшої реалізації політики.

Процес розробки митної політики має враховувати зростання інтеграції України у світову економіку. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні угоди, які впливають на національне митне законодавство, адаптуючи його до сучасних вимог. Таким чином, митна політика України повинна не лише гарантувати права громадян на вільне пересування, але й забезпечувати захист їх економічних інтересів. Т. Спірник зауважує, що сучасний етап для України характеризується постійним зростанням обсягів міжнародної торгівлі. Це підтверджується статистичними даними, що фіксують щорічне зростання зовнішньоекономічного сектору.

Забезпечення митної безпеки є центральною метою митної політики України. Під митною безпекою розуміється захищеність митного кордону та інтересів держави у сфері митної справи, що сприяє регульованому переміщенню товарів і транспортних засобів через кордон, а також здійсненню митного контролю та інших процедур.

Інтереси держави у митній сфері включають розвиток економічної системи країни, підтримку зовнішньоекономічних відносин, створення ефективної митної системи та захист митного кордону.

Захист інтересів держави в митній сфері потребує активних заходів з боку уряду. Одним із пріоритетних завдань є боротьба з контрабандою, яка завдає значних збитків та становить загрозу національній економіці. Важливим аспектом митної діяльності є збереження конфіденційності інформації, яке забезпечується за рахунок організаційних та технічних заходів. Втрата стратегічної інформації може серйозно поставити під загрозу митну безпеку країни.

Митна політика України передбачає стягнення мит та інших митних зборів, що вимагає своєчасного виконання платежів у встановлені терміни. Порушення строків сплати може негативно вплинути на економічну стабільність. Участь України у міжнародній торгівлі зобов'язує дотримуватись світових ринкових правил, що стосуються митних стандартів. Такі стандарти повинні регулярно оновлюватися відповідно до міжнародних вимог і тенденцій у митній сфері. Європейський Союз, зокрема, наполягає на ретельному контролі товарів, що імпортуються в Україну або експортуються з неї, для забезпечення їх відповідності стандартам якості та дотримання прав споживачів.

Як і будь-яка інша сфера державної політики, митна політика України має свої механізми реалізації. Це комплекс заходів та управлінських рішень, спрямованих на втілення положень митної політики на практиці. Інструменти реалізації митної політики поділяються на тарифні (митний контроль, митне оформлення) та нетарифні (ліцензування, митні обмеження) засоби.

Відповідальність за виконання цих рішень покладено на Державну митну службу України та її структурні підрозділи. Кожен із митних органів має повноваження приймати рішення розпорядчого характеру, обов'язкові для виконання. Успішна реалізація митної політики потребує злагоджених і чітких дій з боку посадових осіб на різних рівнях управління, що дозволяє досягати запланованих результатів.

Процес формування митної політики враховує широкий спектр важливих факторів суспільного життя. Серед них варто виокремити соціальний розвиток суспільства, економічну та політичну ситуацію в країні, а також рівень правової культури громадян. Саме на підставі цих показників визначаються основні напрями митної політики. Оскільки реалізація митної політики належить до сфери публічного права, важливим фактором також є захист економічних інтересів держави [14, с. 57].

Однією з основних категорій митної політики є її стратегічні напрями. Під ними слід розуміти ключові, концептуальні ідеї та базові положення, на основі яких формується та реалізується митна політика держави. Іншими словами, напрями визначають основні шляхи розвитку відповідної галузі. Багаторічна історія митної справи в Україні свідчить про те, що напрями митної політики поступово еволюціонують відповідно до потреб суспільства, які з часом можуть змінювати свою актуальність та зазнавати трансформацій. Наприклад, раніше основною метою митної політики було забезпечення надходжень до державного бюджету через збір мита, тоді як тепер митна політика включає більш значущі та важливі завдання для держави. Для реалізації цих завдань необхідний комплексний підхід з боку державних органів України.

Напрями митної політики визначають функції та роль митних органів України як у внутрішньодержавному масштабі, так і на міжнародній арені. Правильний вибір напрямків митної політики відіграє вирішальну роль в ефективності митної справи в цілому.

Сьогодні, окрім традиційних напрямків митної політики (забезпечення своєчасного та повного збору митних платежів, захист митних кордонів України, охорона національних інтересів), виникає потреба в нових, перспективних напрямках, що мають велике значення в умовах інтеграції України до світової торговельної системи. Впровадження таких напрямків обумовлене як потребами суспільства, так і зовнішньою політикою країни.

У 2002 році уряд України визначив курс економічного та соціального розвитку під назвою «Європейський вибір». Цей курс має стратегічне значення і спрямований на суттєві реформи у всіх сферах суспільного життя. Основна мета цього курсу полягає у підвищенні рівня життя населення до європейських стандартів, інтеграції до Європейського співтовариства та адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів.

Сучасні напрямки митної політики України враховують актуальні потреби суспільства та базуються на стратегічних прогнозах розвитку митної сфери. До ключових напрямків сьогоденної митної політики країни належать такі:

1. Сприяння розвитку імпорту для економічного зростання. Йдеться про підтримку імпорту, необхідного для розвитку економіки України, зокрема технологічного обладнання, яке сприятиме збільшенню видобутку природного газу або модернізації промислових підприємств. У таких випадках держава створює сприятливі умови, зокрема шляхом зниження митних ставок. При цьому, імпортовані товари не повинні створювати невикористану конкуренцію для українських виробників, які мають пріоритет. Визначення стратегічно важливих товарів для імпорту відбувається в межах урядових планів розвитку, затверджених Кабінетом Міністрів України.

2. Зміцнення співпраці з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Цей напрямок має на меті налагодити ефективний діалог між Державною митною службою та суб'єктами ЗЕД для спрощення митних процедур і усунення зайвих бар'єрів. Реалізація цього напрямку включає підписання меморандумів та інших угод, які спрощують процеси митного

оформлення. Держава вимагає від підприємців виходу з тіньової економіки, що дозволяє підвищити надходження до бюджету і зменшити частку контрабандних товарів на ринку.

3. Посилення міжнародного співробітництва митних органів.

Цей напрямок передбачає обмін досвідом з митними службами інших країн для покращення регулювання, а також створення умов для успішного розслідування порушень митних правил. Впровадження електронного декларування, яке є частиною цього напрямку, значно спрощує контроль і прискорює митні процедури.

4. Боротьба з ввезенням на територію України неякісних продуктів і товарів. Актуальний напрямок передбачає активну взаємодію митних органів з правоохоронними структурами та органами контролю якості для запобігання ввезенню небезпечних продуктів. Закріплення цього напрямку на рівні державної митної політики сприятиме зниженню частки неякісних продуктів на внутрішньому ринку.

5. Розробка і впровадження сучасних технологій у діяльності митних органів. Основне завдання цього напрямку полягає у підвищенні рівня технологічної оснащеності митної служби України. Новітні технології дозволять значно підвищити ефективність роботи митних органів і приведуть рівень технічної бази у відповідність з міжнародними стандартами.

6. Вдосконалення митного контролю. Ріст товарообігу зумовлює необхідність запровадження технологічних змін у процесі митного контролю. Зафіксоване зростання спроб контрабанди, включаючи контрабанду наркотиків, зброї та нелегальної продукції, потребує підвищеної уваги. Також актуальною є проблема захисту інтелектуальної власності, оскільки діяльність піратських студій звукозапису завдає значних збитків правовласникам. Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для вирішення цих проблем, що є предметом обговорень на міжнародному рівні. [15, с. 88-94].

Напрямки митної політики України мають бути спрямовані на ефективний захист економічних інтересів держави та забезпечення виконання

митними органами покладених на них завдань. Важливою метою митної політики також є приведення національної митної системи у відповідність до міжнародних стандартів, що сприятиме інтеграції України у глобальну економіку.

Висновки митної політики України в умовах сучасних інтеграційних процесів дозволяють зробити ряд важливих узагальнень щодо її стратегічних напрямів, цілей та значення для національної економіки. По-перше, митна політика України є важливим інструментом захисту економічних інтересів держави, що забезпечує необхідний рівень економічної безпеки, а також сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Це особливо актуально в умовах посиленої інтеграції до світового ринку, де Україна прагне зміцнити свої позиції та адаптувати митне законодавство до міжнародних стандартів.

По-друге, сучасні виклики, пов'язані зі зростанням обсягів імпорту й експорту, а також збільшенням обсягів міжнародної торгівлі, потребують від митних органів постійного вдосконалення та впровадження нових технологій. Напрямки митної політики включають не лише традиційні завдання, такі як своєчасний збір митних платежів і захист митного кордону, але й нові підходи, спрямовані на підтримку національних виробників, активізацію співпраці з міжнародними митними службами та боротьбу з контрабандою.

По-третє, стратегічним напрямом є розвиток співпраці з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, спрямованої на підвищення прозорості митних процедур та стимулювання суб'єктів виходити з тіньової економіки. Відповідно, вдосконалення митного контролю, захист прав інтелектуальної власності, запобігання ввезенню неякісних товарів – усі ці заходи сприяють створенню сприятливого економічного клімату та підвищенню ефективності митної служби України.

Загалом, митна політика України орієнтована на підтримку економічного розвитку, поліпшення інвестиційного клімату, забезпечення національної безпеки та посилення міжнародної інтеграції, що є ключовими аспектами в умовах сучасної світової економіки

Висновки до розділу I.

У розділі було розглянуто основи митної політики в контексті європейської інтеграції, які є визначальними для адаптації України до вимог Європейського Союзу. У процесі дослідження було визначено, що митна політика є одним із ключових інструментів державного регулювання, покликаним забезпечувати економічну безпеку країни, контролювати зовнішньоекономічні відносини та захищати національні інтереси. Митна політика охоплює комплекс заходів, які спрямовані на митно-тарифне і нетарифне регулювання, контроль за переміщенням товарів через митний кордон, дотримання митних правил і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньої торгівлі. Це поняття має велике значення для збереження стабільності внутрішнього ринку, підтримки національного виробника та ефективної інтеграції до глобальних ринків.

Дослідження європейської митної політики виявило її основні принципи, зокрема прозорість, справедливість, спрощення митних процедур, гармонізацію законодавства між країнами-членами, а також підтримку конкурентоспроможності та стимулювання міжнародної торгівлі. Ці принципи визначають високий рівень митної інтеграції між країнами ЄС і забезпечують злагоджену роботу митних органів у рамках єдиного митного простору. Успішна адаптація України до європейської митної системи вимагає впровадження цих принципів у національне законодавство та практику митного адміністрування, що, у свою чергу, сприятиме зниженню бюрократичних бар'єрів і підвищенню ефективності митного контролю.

Роль митної політики в інтеграційних процесах важко переоцінити, оскільки вона забезпечує основу для більш тісної економічної співпраці з ЄС. Важливим завданням митної політики є сприяння поглибленню торговельних відносин, зниження бар'єрів для експорту та імпорту, а також гармонізація митних стандартів з європейськими вимогами. Успішне здійснення цих

заходів сприятиме створенню сприятливого інвестиційного клімату в Україні, покращенню торговельних можливостей для національних компаній і зміцненню зв'язків з європейськими ринками.

Загалом митна політика України в умовах європейської інтеграції повинна базуватися на міжнародних стандартах і європейських нормах, що дозволить Україні впровадити більш ефективну митну систему. Така система стане гарантією економічної безпеки країни, полегшить торговельні процедури, підвищить привабливість України для міжнародних партнерів і створить міцну основу для інтеграції у світову економічну систему.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТАНУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Структура митної системи України в контексті європейської інтеграції

В умовах повномасштабної війни Росії проти України 14 грудня 2023 року Європейська Рада прийняла історичне рішення про початок переговорів щодо вступу України до ЄС. Це рішення було ухвалене на підставі звіту Європейської Комісії, який у цілому позитивно оцінив стан євроінтеграційних реформ в Україні, зокрема у сфері «Митного Союзу», та містив рекомендацію розпочати відповідні переговори. У той же час, у звіті особливу увагу було приділено необхідності модернізації системи управління ризиками, що використовується в митних органах України. Зокрема, Єврокомісія зазначила про необхідність поліпшення в таких аспектах, як ІТ-інфраструктура та кібербезпека, пост-митний контроль, митний аудит, а також контроль митної вартості товарів на основі аналізу ризиків [16]. Прогрес у вирішенні цих питань значною мірою залежить від структури та функціональних можливостей управлінської моделі Державної митної служби України (далі — Держмитслужба).

З огляду на це, вивчення інституційних особливостей у сфері управління митними ризиками в ЄС, як у загальному, так і на рівні окремих країн-членів, набуває особливої актуальності, оскільки це питання безпосередньо впливає на успіх подальших митних реформ в Україні. Відомо, що ЄС, передусім, є митним союзом, тому готовність України до повноцінної інтеграції в європейський митний простір значною мірою визначатиме терміни та фактичну готовність нашої держави стати повноправним і надійним членом ЄС.

Для аналізу структури митної системи України важливо чітко визначити поняття «митна система», оскільки його трактування серед фахівців може

відрізнитися. Так, за визначенням професора І. Бережнюка, митна система — це загальне і комплексне поняття, що охоплює не лише державні структури та інші установи, які забезпечують реалізацію митної політики, але й практичні форми їхньої діяльності, а також митне законодавство, включаючи підзаконні акти [17; с. 35]. Загалом погоджуючись із цим підходом, зазначимо, що для цілей цього дослідження митна система буде розглядатися як матеріальна складова митної справи, що являє собою організовану сукупність виконавчих державних органів — систему митних органів України.

У цьому контексті слід підкреслити, що термін «митна адміністрація», широко використовуваний у митній сфері, як на національному, так і на міжнародному рівні, означає будь-який митний орган або інший орган державної влади, уповноважений відповідно до національного законодавства для застосування міжнародних митних угод і конвенцій. Такий підхід до визначення митної адміністрації застосовується у Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у попередженні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, укладеній у 1977 році під егідою Всесвітньої митної організації, до якої Україна приєдналася у 2000 році [18].

Митна адміністрація України пройшла кілька інституційних реформ, починаючи з Державного митного комітету (1991–1996 роки), який було реорганізовано у Державну митну службу (1996–2012 роки). Далі відбулася трансформація, що передбачала створення митної адміністрації як частини Міністерства доходів і зборів (2013–2014 роки), а потім її правонаступника — Державної фіскальної служби України (2014–2019 роки), яка об'єднала митну та податкову системи. Проте ці постійні реформи не дали очікуваних результатів, що призвело до відновлення Держмитслужби наприкінці 2019 року.

Сьогодні Державна митна служба України функціонує як єдина юридична особа [19] і є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів через

Міністерство фінансів. Держмитслужба здійснює організацію, координацію та контроль діяльності своїх територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до її сфери управління. Вона також організовує взаємодію з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування. [12; с. 110-111].

До територіальних органів Держмитслужби належать Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення, Спеціалізована лабораторія з питань експертизи та досліджень, а також митні органи, які функціонують в усіх областях та мають чітко визначені зони діяльності. Система митних органів України складається з 26 митниць, кожна з яких, зазвичай, має у своїй структурі митні пости для виконання завдань у своїй зоні відповідальності.

Таким чином, управлінська модель митної системи України є трирівневою структурою:

1. Перший рівень представлений митними постами, відділами та секторами. Це базовий рівень, де здійснюється безпосереднє митне оформлення вантажів: перевіряються документи, проводиться фізичний огляд товарів та здійснюються всі необхідні процедури, пов'язані з контролем і пропуском товарів через митний кордон.

2. На другому рівні розташовані митниці, які складаються з підрозділів, що відповідають за основні напрями роботи митної служби. До них належить боротьба з контрабандою, адміністрування митних платежів, організація митного контролю та оформлення, а також митний аудит. Ці підрозділи забезпечують контроль за дотриманням митного законодавства та виконання фінансових зобов'язань перед державою.

3. Третій рівень — це центральний апарат Державної митної служби. На цьому рівні зосереджені департаменти, що визначають загальні стратегії та політику митної служби в цілому. Серед основних напрямів діяльності центрального апарату — боротьба з контрабандою, адміністрування митних платежів, організація митного контролю, митний аудит, а також профілювання

митних ризиків. Ці департаменти координують роботу на нижчих рівнях, визначаючи пріоритети та напрями розвитку всієї митної системи.

У митній системі України управління ризиками для визначення форм і обсягів митного контролю здійснюється на трьох рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному. На стратегічному рівні управління ризиками включає аналіз, виявлення та оцінку ризиків, що дозволяє Держмитслужбі визначити пріоритетні напрями у розробці та впровадженні заходів з управління ризиками та створити реєстр ризиків. Реєстр ризиків затверджується на засіданні Експертної комісії з питань системи управління ризиками, до якої входять експерти структурних підрозділів центрального апарату Держмитслужби. Координацію застосування системи управління ризиками здійснює Департамент профілювання митних ризиків Держмитслужби, завданням якого є вдосконалення і розвиток системи управління ризиками з урахуванням міжнародного досвіду.

На тактичному рівні управління ризиками в митних органах передбачає розробку відповідних заходів згідно з реєстром ризиків, що ґрунтуються на аналізі, виявленні та оцінці ризиків. У типовій структурі митниць на цей момент відсутні спеціалізовані підрозділи з управління ризиками, які були активні у 2016–2019 роках [20; с. 10].

Тому функції управління ризиками розподілені між іншими підрозділами митниць, які виконують митний контроль. Одним із таких підрозділів є відділ боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, який, зокрема, займається виявленням ризиків, схем ухилення від оподаткування та визначенням додаткових митних формальностей на основі аналізу ризиків. Підрозділи, що працюють за напрямками адміністрування митних платежів, організації митного контролю та оформлення, митного аудиту, також виконують завдання з управління ризиками. При цьому кожен із цих підрозділів має профільний відповідник на рівні центрального апарату Держмитслужби, який здійснює організаційну підтримку роботи підрозділів митниць. Проте таке розподілення функцій часто спричиняє суперечності та

ускладнює координацію як на одному рівні управління, так і у вертикалі. Крім того, специфіка функцій центрального підрозділу Держмитслужби, який координує систему управління ризиками, обумовлює його безпосередню взаємодію з митними постами, минаючи другий управлінський рівень.

Департамент профілювання митних ризиків здійснює онлайн моніторинг за дотриманням суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами законодавчих вимог щодо переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, а також за правильністю застосування митного законодавства. Це включає використання систем відеоспостереження.

На оперативному рівні управління ризиками здійснюється посадовими особами митних постів (підрозділів митного оформлення), які використовують законодавчо визначені інструменти управління ризиками у конкретних ситуаціях митного контролю. За допомогою системи управління ризиками посадовці виконують визначені митні формальності під час митного оформлення товарів за митними деклараціями.

У випадках, передбачених законодавством України з питань митної справи, в складних ситуаціях митного оформлення, а також за запитом спеціалізованого підрозділу або підрозділу митних компетенцій, підрозділ митного оформлення може передавати виконання окремих митних формальностей іншим підрозділам. Таким чином, митні формальності можуть виконуватись і на тактичному рівні управління ризиками, а не лише на оперативному.

Особливе місце в системі державного управління митними ризиками України займає Координаційно-моніторингова митниця, яка відповідає за всю митну територію країни і має значно ширші повноваження, ніж регіональні митні органи. Одним із основних завдань цього органу в сфері управління ризиками є моніторинг митних оформлень за допомогою даних, отриманих з використанням стаціонарних та мобільних скануючих систем, вагових комплексів, а також інших інформаційних та телекомунікаційних систем. Це

дозволяє виявляти операції, що можуть містити ризики. Крім того, Координаційно-моніторингова митниця здійснює дистанційний контроль процесу митного оформлення через відеоспостереження. При цьому посадові особи митниці не проводять безпосереднє митне оформлення товарів, а зосереджуються на здійсненні митного контролю, координації заходів з протидії контрабанді та боротьби з порушеннями митних правилсистема України досі не має необхідного функціоналу для проведення оперативно-розшукової діяльності, хоча відповідно до положень про Держмитслужбу, цей орган має організовувати та здійснювати таку діяльність, а також контролювати її проведення оперативними підрозділами як Держмитслужби, так і її регіональних органів, які займаються боротьбою з контрабандою . Натомість у більшості митних адміністрацій країн ЄС є повноцінний статус правоохоронного органу та відповідні повноваження, що надає їм ширші можливості для підвищення ефективності управління митними ризиками. [23].

Усі 27 країн-членів ЄС, які входять до Митного Союзу ЄС, мають спільну митну територію і реалізують єдину митну політику щодо третіх країн. Водночас вони використовують різні підходи до організації національних митних систем. Європейське законодавство не обмежує країн-членів у виборі управлінських моделей для національних митних структур. Сьогодні у країнах ЄС склався повний паритет у застосуванні різних типів організаційних структур митних адміністрацій, якщо керуватися класифікацією, розробленою Всесвітньою митною організацією.

Україні функціонує трьохрівнева управлінська модель митної системи, яка складається з мережі митних органів та митних постів, розподілених з урахуванням адміністративно-територіального устрою країни. Національна митна адміністрація працює як відокремлена державна структура – Державна митна служба (Держмитслужба), що відповідає одному з найбільш поширених типів організаційної структури митних адміністрацій у країнах Європейського Союзу.

За класифікацією Всесвітньої митної організації, в ЄС використовуються три типові моделі управління митними інституціями. Однак на практиці кожна країна-член має власну унікальну модель митної адміністрації, яка найкраще відповідає національним потребам та умовам. Керівні органи ЄС не висувають обов'язкових вимог щодо організаційної структури національної митної адміністрації, що дозволяє країнам-членам самостійно обирати формат митної інституції. Це може бути незалежна митна служба, об'єднаний орган доходів, департамент у складі міністерства або інша інституційна структура.

Практика країн ЄС свідчить, що будь-який із цих підходів може ефективно забезпечити інтеграцію держави в Митний союз ЄС, якщо він відповідає національним потребам і завданням. Таким чином, гнучкий підхід до організації митних адміністрацій дозволяє кожній країні адаптувати свою митну політику та структуру відповідно до європейських стандартів і водночас зберегти національні особливості управління.

2.2. Основні проблеми митного контролю України в контексті європейської інтеграції

Інтеграція України у світове співтовариство, особливо у європейський економічний простір, створює передумови для зміни вимог до реалізації певних економічних правовідносин. Намагання України стати частиною європейського ринку має двоякі наслідки. З одного боку, це стимулює торговельні процеси з основними державами-членами ЄС, з іншого – зростає потреба у впровадженні ефективних заходів, спрямованих на забезпечення економічної безпеки країни та захист її ринку як незалежного учасника міжнародної торгівлі. У цьому контексті система митного контролю виступає регулюючим механізмом, що має на меті дотримання законодавства, нормативно-правових актів та інших вимог щодо міжнародної торгівлі, що, в свою чергу, дозволяє захищати національні інтереси держави.

Особливо важливо в межах розвитку транскордонної співпраці приділяти увагу порушенням у цій сфері, адже проблеми митного контролю негативно впливають на динаміку експортно-імпоротної діяльності України, на ефективність національної економіки, а також на репутацію та конкурентоспроможність держави в єдиному економічному просторі. Дослідження актуальних проблем у сфері митного контролю дозволяє не лише виявити слабкі місця у системі, але й визначити методи та шляхи вдосконалення механізмів з метою підвищення ефективності роботи митних органів у проведенні контрольних заходів.

У сучасних умовах зростає значення інтеграційних процесів, які сприяють соціально-економічному розвитку держав. Європейська інтеграція впливає на національні господарські системи, що вимагає оновлення організації багатьох процесів, пов'язаних із захистом внутрішнього ринку та вітчизняного товаровиробника. Безсумнівно, необхідно налагодити ефективну транскордонну торгівлю, а також врегулювати прикордонні відносини, що виникають між Україною та країнами-членами ЄС, а також іншими державами, які, як і Україна, прагнуть приєднатися до європейського економічного простору. Крім того, є потреба вдосконалити положення митної політики, яка повинна бути взаємоузгодженою та забезпечувати дотримання інтересів кожної зі сторін торговельних відносин. У цих обставинах зростає роль митного контролю, а наявні проблеми у вітчизняному механізмі контролю та моніторингу збільшують ризики для України у зовнішньоекономічній діяльності.

Митний кодекс України визначає митний контроль як "сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку" [1, ст. 4]. Це визначення є досить об'ємним та схожим з тим, що викладене у Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) №952/2013 від 9 жовтня 2013 року, яким встановлено Митний кодекс Союзу. Однак

європейський документ містить більш деталізоване трактування, яке охоплює всі операції, що підлягають контролю з боку митних служб. Згідно з цим документом, система митного контролю включає "конкретні дії, які виконують митні органи для забезпечення дотримання митного законодавства та іншого законодавства, що регулює прибуття, вибуття, транзит, переміщення, зберігання та кінцеве використання товарів, що переміщуються між митною територією Союзу та країнами або територіями, які не є частиною цієї території, а також перебування та переміщення на митній території Союзу товарів із третіх країн і товарів, поміщених під процедуру кінцевого використання" [22].

На основі цих визначень науковці дійшли висновку, що митний контроль слід розглядати як складну систему взаємоузгоджених управлінських рішень, прийняття та реалізація яких відбувається в межах забезпечення дотримання законодавства під час переміщення товарів через митні кордони. З огляду на процеси євроінтеграції, ці заходи повинні максимально сприяти спрощенню транскордонної торгівлі між європейськими державами та Україною.

Ефективність митного контролю значною мірою залежить від відповідального ставлення митних служб до поставлених перед ними завдань. Митний контроль є одним з видів контрольної діяльності, яку митні органи здійснюють при перетині товарів через кордон. Однак національна практика свідчить про недостатню узгодженість діяльності митних органів із сучасними стандартами та вимогами, які постійно підвищуються у зв'язку з процесами євроінтеграції. Зокрема, у звітах зазначається, що для українського бізнес-середовища залишаються актуальними сталі проблеми, які ускладнюють інтеграційні процеси.

До основних проблем відносяться:

1. складність системи митного контролю, яка знижує прозорість і ефективність роботи митних органів;
2. відсутність чіткого розподілу функціональних обов'язків, що призводить до дублювання завдань або паралельного виконання операційних

дій. Також неналежна координація може бути спричинена громіздкістю системи та недостатньою комунікацією між працівниками і підрозділами;

3. незавершена розробка єдиної інформаційної системи митного контролю, що іноді призводить до прийняття рішень на основі неповної або недостовірної інформації про суб'єктів ЗЕД чи конкретні операції;

4. низький рівень гармонізації роботи між інституціями, залученими до процесу митного контролю;

5. недосконалість нормативно-правової бази, яка не повністю відповідає європейським стандартам, що уповільнює темпи інтеграції і розвитку транскордонної торгівлі між Україною та ЄС;

6. значний вплив людського фактора та корумпованість серед працівників митних служб.

Важливим напрямом для вирішення проблем митного контролю та його стандартизації відповідно до європейських вимог є автоматизація процесів. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у митних органах може знизити вплив людського фактора, створюючи умови, в яких корупція та суб'єктивні рішення будуть мінімізовані. Сучасні технології, що застосовуються під час реалізації митного контролю, включають створення єдиного електронного простору, що дозволяє проводити відеоспостереження, зчитувати номерні знаки, здійснювати ваговий контроль та використовувати новітні сканувальні системи.

Зараз активно працює електронна система "єдине вікно", яка дає можливість суб'єктам ЗЕД здійснювати всі види контролю в електронному форматі, а також забезпечує обмін інформацією між різними контрольними службами щодо товарів, що перетинають кордон. Опитування показують, що 18,9% підприємств активно використовували такі технології у 2020 році, хоча близько 70% респондентів уникали використання системи "єдине вікно" через різні причини, включаючи роботу через митних брокерів [23, с. 161]. Проте перехід до електронного формату митного контролю є перспективним,

особливо у контексті євроінтеграційних процесів і адаптації до європейських стандартів.

Інтеграція з ЄС стимулює значні трансформації у бізнес-середовищі України. В рамках програми ЄС з підтримки управління державними фінансами (EU4PFM) Україна запроваджує режим спільного транзиту (NCTS), Програму авторизованого економічного оператора (АЕО) та нові ІТ-інструменти для управління митним контролем.

Переваги використання однієї транзитної декларації в межах Конвенції про процедуру спільного транзиту включають:

1. обмін митною інформацією з 35 країнами в режимі реального часу;
2. зменшення затримок вантажів на кордоні завдяки покращенню аналізу ризиків і попереднього визначення необхідних контрольних заходів до прибуття товарів на митний кордон України;
3. формування безпечних ланцюгів постачання товарів;
4. надання спрощень митних формальностей для підприємств із високим ступенем довіри;
5. зниження витрат на митні процедури та підвищення ефективності бізнесу за рахунок економії часу і фінансів [24, с. 221].

Прискорення запуску режиму NCTS в Україні залежить від реформування законодавчої, технічної та інституційної бази. Таким чином, недостатньо розвинений інформаційний простір, неузгодженість законодавства, низька ефективність нормативно-правової бази порівняно з європейськими стандартами, а також недоопрацьованість інформаційних систем, що забезпечують обмін даними між митними органами, суб'єктами ЗЕД та міжнародними партнерами, перешкоджають активізації інтеграційних процесів та усуненню проблем, які негативно впливають на ефективність митного контролю в Україні.

Митний контроль є специфічною діяльністю митних служб, яка включає комплекс процедур, що забезпечують дотримання всіма учасниками міжнародної торгівлі митного та іншого законодавства. Це законодавство

регулює прибуття, вибуття, транзит, переміщення, зберігання та кінцеве використання товарів, що переміщуються між митними територіями різних держав. Основне завдання митного контролю полягає в забезпеченні законності в транскордонній торгівлі, запобіганні порушенням і створенні умов для ефективного виконання митних правил.

В Україні митний контроль стикається з низкою проблем, які значно ускладнюють його ефективність. Основною перешкодою є значні прогалини в національному законодавстві, які створюють труднощі у забезпеченні відповідності норм митного контролю європейським стандартам. Відсутність уніфікованих механізмів і процедур, адаптованих до вимог ЄС, уповільнює процеси євроінтеграції, адже без належної законодавчої бази інтеграція до європейського економічного простору стає обмеженою.

Окрім законодавчих недоліків, існує низка інших проблем, які значно ускладнюють здійснення митного контролю. Серед них важливе місце займає людський фактор, який проявляється у низькому професіоналізмі деяких співробітників митних служб, суб'єктивних управлінських рішеннях, які не завжди є обґрунтованими, а також у корупції серед окремих представників митних органів. Ці фактори підвищують ризик зловживань і порушень у процесі митного контролю, що, в свою чергу, негативно впливає на репутацію України на міжнародній арені.

Також важливою проблемою є часті зміни у структурі митних служб і керівних органів, що створює нестабільність і перешкоджає належній організації роботи митних служб. Крім того, існують серйозні проблеми у визначенні митної вартості товарів, що може призводити до значних фінансових втрат для держави та бізнесу.

Додатковою перешкодою є відсутність належного інформаційно-технічного забезпечення, яке б дозволило здійснювати митний контроль з використанням сучасних технологій. Це стосується як відсутності єдиної інформаційної бази для обміну даними, так і нестачі технічних ресурсів для впровадження автоматизованих систем контролю. Відсутність

високотехнологічного обладнання обмежує можливості для проведення швидкого і точного контролю, що знижує ефективність митних процедур.

Основною умовою для ефективного функціонування держави сьогодні є забезпечення всіх прав і свобод громадян, гарантування безпеки у внутрішній та зовнішній політиці, попередження правопорушень, а також виявлення і усунення причин їх виникнення. Забезпечення митної безпеки – це ключове завдання митних органів будь-якої країни, яке передбачає захист вітчизняного виробника, перешкоджання імпорту небезпечних та заборонених товарів, дотримання митного законодавства та забезпечення надходжень мита й інших зборів до державного бюджету [26].

Активність злочинних груп, що організовують контрабанду великих партій товарів, зростає, а їхні методи стають дедалі витонченішими. Такі групи мають високу організованість, міжнародні та міжрегіональні зв'язки, що дозволяє їм уникати встановленого порядку переміщення товарів [27, с. 107].

Митне регулювання є важливим механізмом для будь-якої розвиненої держави, що поєднує економічні інтереси країни з процесами світової економіки. Україна має також орієнтуватися на цю практику і використовувати досвід іноземних митних служб для оптимізації власного митного контролю [28, с. 51].

Вивчення досвіду зарубіжних країн показує, що використання ефективних заходів протидії порушенням митних правил сприяє кращому управлінню митною справою. Практика країн ЄС, де митні служби борються з контрабандою та порушеннями митного законодавства, є показовою для міжнародної співпраці. Однак, країни ЄС мають різні підходи до відповідальності за порушення митних правил, оскільки законодавство кожної країни має свої особливості щодо кваліфікації контрабанди та митних правопорушень [29, с. 90].

Досвід європейських країн свідчить про важливість удосконалення нормативно-правового забезпечення та системи боротьби з митними правопорушеннями як на національному, так і на міжнародному рівнях. Багато

країн приймають спеціальні закони для запобігання контрабанді та порушенням митних правил, що підвищує ефективність митного контролю [30, с. 3].

Більшість митних кодексів у розвинених країнах базуються на міжнародних угодах, таких як Кіотська конвенція та стандарти ВМО, що забезпечує уніфікацію митних процедур, хоча кожна країна має свої особливості в законодавстві.

Хоча митні служби різних країн мають схожі завдання, їхня організаційна структура може відрізнятися. Наприклад, митна служба США складається з центрального управління, регіональних підрозділів та місцевих митниць, що забезпечують безпосередній митний контроль [30].

У Німеччині митна служба підпорядковується Міністерству фінансів і має чотирирівневу структуру управління. Ця структура охоплює як прикордонний, так і митний контроль, забезпечуючи дотримання митного законодавства та економічну безпеку [31].

Литва, наприклад, має розвинену систему митних органів, що включає Центральну митну службу та підрозділи з кримінальної боротьби. Їхня діяльність спрямована на забезпечення безпеки міжнародної торгівлі та дотримання митної політики ЄС.

У країнах ЄС відзначається практика інтеграції фінансової безпеки у фіскальні або правоохоронні органи, що підвищує ефективність митного контролю. В деяких країнах фінансова безпека забезпечується митними та податковими службами, в інших – правоохоронними органами [32].

Розвинені країни, такі як Німеччина, Велика Британія та США, акцентують увагу на боротьбі з незаконною торгівлею зброєю, наркотиками та іншими злочинами. Для України, яка стикається з викликами забезпечення економічної стабільності, досвід цих країн може бути корисним для вдосконалення системи митної безпеки.

Загальна ситуація з порушеннями митних правил свідчить про потребу комплексного підходу до забезпечення митної безпеки в Україні.

Використання міжнародного досвіду дозволить Україні створити ефективну систему митного контролю та протидії контрабанді на державному рівні.

Зважаючи на ці проблеми, основним завданням реформування системи митного контролю в Україні має стати врахування вказаних факторів та впровадження заходів, які дозволять підвищити ефективність роботи митних служб. Це вимагає не тільки удосконалення законодавства, але й забезпечення належного рівня професійної підготовки працівників, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, а також створення чіткої і прозорої структури митного контролю, яка буде орієнтована на стандарти ЄС та міжнародну практику.

2.3. Функціонування механізмів та системи державного управління митною системою в умовах воєнного стану.

Розробка дієвої митної політики та впровадження ефективного митного адміністрування є критично важливими для вирішення внутрішніх дисбалансів, які виникають на шляху європейської інтеграції України. Сучасний швидкий темп розвитку вимагає від держави не тільки своєчасного прогнозування, але й активних заходів із запобігання як зовнішнім, так і внутрішнім ризикам, що можуть вплинути на економічну стабільність. Досвід показує, що попередження та подолання таких ризиків мають вирішальне значення для досягнення позитивних результатів у сфері міжнародної торгівлі та захисту внутрішнього ринку.

Виконання внутрішньодержавних митних процедур включає комплекс заходів, серед яких митне адміністрування, оформлення товарів та розрахунки з податкових і митних зборів відповідно до чинного законодавства. Цей механізм, що формувався протягом багатьох років, зараз піддається серйозним випробуванням. Через війну держава була змушена переглянути свої пріоритети, на перше місце ставлячи захист внутрішнього ринку та власні

національні інтереси, що призвело до часткової втрати регуляторної сили традиційного митного механізму.

Завдання досягнення балансу між розвитком міжнародної торгівлі та підтримкою національних підприємств у військових умовах вимагає комплексного та збалансованого підходу. Потрібно забезпечити ефективну взаємодію між різними секторами економіки та адаптувати митне законодавство до нових реалій, що потребує значних змін і вдосконалення. Відбувається глибока трансформація як в економічній і управлінській сфері, так і в ментальному сприйнятті процесів, що відображається на підходах до інтеграції та реформ. Зараз вкрай важливо діяти відповідно до головного принципу — захисту та просування національних інтересів.

У цьому контексті формується нова структура Української митної служби, яка має на меті удосконалення своєї діяльності. Ця нова митна служба покликана стати ефективним інструментом держави у здійсненні митного контролю та забезпеченні захисту економічних інтересів України, при цьому сприяючи євроінтеграційним прагненням країни та підтримуючи розвиток національного бізнесу в умовах глобальної нестабільності.

На сучасному етапі реалізації митної політики України спостерігається постійне зростання обсягів і розширення міжнародної торгівлі, збільшення складності та динамічності торговельних процесів, а також посилення вимог міжнародних організацій щодо забезпечення вільної торгівлі. Внутрішні ринки стають більш доступними для імпоротної продукції, а бар'єри для внутрішньої торгівлі поступово знижуються. Процес інтеграції міжнародних стандартів у митну практику України стає дедалі глибшим.

З введенням воєнного стану в Україні діяльність митної служби зазнала значних змін. Парламент, уряд та спеціалізовані адміністративні органи прийняли ряд законодавчих рішень, спрямованих на спрощення процедур митного оформлення товарів і транспортних засобів, а також надання певних пільг для імпортерів. Ці заходи спрямовані на забезпечення українського народу та Збройних Сил України необхідними товарами та ресурсами в

складний час. У цих умовах митні органи повинні підвищувати ефективність своєї роботи, щоб оперативно реагувати на зовнішні загрози та попереджати можливі негативні наслідки, захищаючи зовнішньоекономічні інтереси України. Держава максимально врахувала міжнародні норми та стандарти у національній системі регулювання.

Митна система України є незалежною державно-адміністративною установою, однак її діяльність значною мірою залежить від багатьох інших державних структур. До її складу входять як підрозділи Департаменту митної справи Держмитслужби України, так і Державна митна служба в цілому, а також інші елементи, що впливають на її функціонування. Митна система працює в складному середовищі, яке об'єднує різні інституційні компоненти. Її роль і статус потребують подальшого удосконалення, адже створена наприкінці 2018 року Державна митна служба підпорядкована Міністерству фінансів України, що обмежує її можливості у повноцінному виконанні функцій, зокрема у сфері боротьби з митними правопорушеннями. Нинішнє законодавство не дозволяє новій Державній митній службі повністю реалізовувати всі покладені на неї завдання.

Сучасна митна система повинна мати здатність швидко адаптуватися до нових умов і гармонійно поєднувати економічні та адміністративно-правові інструменти у своїй діяльності. Значні зміни в економічному і політичному житті українського суспільства зумовили необхідність перегляду ролі та місця державних структур у системі забезпечення соціально-економічних потреб країни. Митна система України повинна не тільки виконувати поставлені перед нею завдання, а й усувати бюрократичні перешкоди, зменшувати кількість необґрунтованих адміністративних бар'єрів та сприяти розвитку міжнародної торгівлі. Для виконання своїх завдань у сфері національної безпеки подальше реформування митної системи передбачає посилення правоохоронної ролі митних органів та надання їм особливих повноважень для контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів на кордоні [25; с. 82].

Митна система виконує широкий спектр функцій і є автономною складовою державного апарату. З точки зору роботи державних установ, митна система є відносно незалежною організаційною, функціональною та компетентною структурою, яка забезпечує виконання митних функцій держави, а також інших завдань, спрямованих на успішне впровадження митної політики [1].

В умовах воєнного стану для стимулювання економіки України можна запропонувати такі заходи:

1. Забезпечення безперебійного постачання товарів, особливо в регіонах з низьким рівнем воєнних ризиків, для підтримки максимально можливого асортименту продукції.

2. Продовження перегляду критичних імпорتنих товарів з урахуванням наявних матеріально-технічних ресурсів та валютних резервів, при цьому забезпечуючи кінцеву обробку імпортованої продукції на території України.

3. Створення робочих місць для вимушених переселенців через моніторинг попиту і пропозиції на місцевому ринку праці, спрощення умов дистанційної та тимчасової зайнятості, участь у реабілітаційних проектах і забезпечення можливостей для кваліфікаційного навчання.

4. Заохочення національного підприємництва шляхом запровадження потужних інструментів підтримки у сферах регулювання та оподаткування, а також практичної допомоги, такої як придбання обладнання, експорт продукції, організація логістики постачання та збуту, лізинг транспортних засобів, пристосованих до умов воєнного часу.

Під час реформування та модернізації митної системи України важливо враховувати досвід інших країн, проводити його критичний аналіз та адаптивно використовувати, вибираючи європейський вектор розвитку для нашої держави. Україна орієнтується на позитивний досвід розвинених країн у цьому напрямку. Реформи мають бути спрямовані на вдосконалення управління та контролю діяльності митних органів. Стратегічний напрямок

реформування української митниці полягає у максимально близькому наближенні її роботи до міжнародних стандартів, а пріоритетом є розбудова нових концептуальних взаємовідносин між митницею та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Такий підхід сприяє підвищенню якості, забезпеченню прозорості та ефективності митних операцій. У найближчій перспективі особлива увага має бути зосереджена на покращенні функціональності єдиної системи автоматизації митниці, модернізації технічного обладнання та програмного забезпечення, сумісного з європейською інформаційною системою. Це полегшить обмін даними і стане інструментом для збору митної інформації та боротьби з порушеннями митних правил. Одним з ключових завдань для митної служби України є впровадження міжнародних норм і стандартів у митній діяльності, що дозволить перейти до застосування єдиних стандартів у митних операціях. Питання участі в Міжнародній конвенції про гармонізацію та спрощення митних процедур і поступове впровадження чинного в Україні митного законодавства та процедур у відповідність до стандартів Європейського Союзу також є важливим [33; с. 12].

На сьогодні митна система України, зокрема Департамент інформаційного забезпечення Держмитслужби, ще не готова повною мірою відповідати міжнародним стандартам через низку серйозних системних проблем. Це питання залишається відкритим, і без його вирішення неможливо підняти митну службу на новий якісний рівень та підвищити загальну ефективність Державної митної служби. Для вирішення цих довготривалих проблем потрібно застосовувати нові підходи, визначити етапи впровадження та розрахувати необхідні ресурси. [34].

Реалізація цих стандартів можлива лише через впровадження заходів, спрямованих на застосування принципів інтегрованого управління із використанням інформаційних технологій. Впровадження інформаційних технологій у митній службі України та створення єдиного інформаційного середовища поділяється на кілька етапів. На початковому етапі було

поставлено завдання створити базу даних електронних копій вантажних митних декларацій, зібраних з паперових документів, для обробки та надання статистичних даних про зовнішньоекономічну діяльність країни керівництву.

Для підвищення ефективності необхідно змінити підхід до роботи центрального органу Держмитслужби України. Всі нормативні документи та технологічні рішення мають базуватися на єдиній інформаційно-електронній стратегії, а не бути її вторинним елементом. Такий підхід вимагає змін не лише в підрозділах інформаційного забезпечення, але й на адміністративному рівні центрального апарату Держмитслужби. [35].

На даний момент Держмитслужба України веде переговори з митними органами багатьох країн щодо укладення двосторонніх міжурядових угод про співробітництво в митній сфері. Українська митна служба відкрито приймає пропозиції щодо співпраці в галузі митної діяльності, які відповідають національним інтересам України, дотримуючись міжнародно визнаних колективних цінностей, загальнолюдських принципів та міжнародних стандартів. [36].

Одночасно важливо посилити розвиток законодавчої бази для імплементації міжнародних стандартів. Це передбачає забезпечення попередньої інформації про безпеку високоризикових вантажів та обмін даними з іншими країнами, а також укладення міжнародних угод про взаємне визнання таких стандартів і статусу трейдера. Організаційно це забезпечить можливість використання попередньої інформації для аналізу ризиків у сфері безпеки постачання та визначення заходів митного контролю.

Висновки до розділу II.

Митна система України зазнала суттєвих змін у процесі європейської інтеграції, основною метою яких є адаптація до європейських стандартів і практик. Це вимагає інтеграції міжнародних принципів і процедур у національну митну політику, що дозволить Україні забезпечувати ефективне

регулювання імпорту та експорту, захист внутрішнього ринку та розвиток транскордонної торгівлі. У рамках євроінтеграції особливу увагу потрібно приділяти дотриманню міжнародних стандартів та гармонізації національних процедур із нормами ЄС. Водночас адаптація потребує модернізації інфраструктури, покращення управлінських механізмів та впровадження сучасних інформаційних технологій для забезпечення ефективного обміну даними.

Процес європейської інтеграції виявив низку проблем у митному контролі України, зокрема недостатню відповідність національних процедур європейським стандартам, що ускладнює адаптацію митної політики до вимог ЄС. Серед основних проблем залишаються бюрократизм, затримки у митному оформленні, низький рівень гармонізації між митними інституціями, недостатність автоматизації процесів та наявність корупційних ризиків. Брак сучасних інформаційних технологій та недостатня матеріальна база обмежують можливості повноцінного впровадження європейських стандартів, що знижує конкурентоспроможність України на міжнародній арені.

У контексті воєнного стану митна система України зазнала значних змін, які вимагали оперативного реагування та адаптації процедур. Уряд та спеціалізовані органи прийняли низку законодавчих ініціатив, спрямованих на спрощення процедур митного оформлення, особливо для критичних товарів і транспортних засобів. В умовах війни посилено митний контроль для забезпечення економічної та національної безпеки, запроваджено нові заходи для підтримки Збройних Сил України та гуманітарних поставок. Однак митна система стикається з труднощами через нестачу ресурсів і технічного забезпечення, що обмежує її можливості повною мірою здійснювати контроль і моніторинг.

Аналіз стану митної політики України в умовах європейської інтеграції та воєнного стану показав, що країна активно прагне адаптувати митну систему до європейських стандартів, проте стикається з численними викликами. Основними напрямками реформування митної системи мають стати

модернізація інфраструктури, запровадження сучасних інформаційних технологій, оптимізація управлінських механізмів та посилення боротьби з корупцією. Умови воєнного стану висвітлили потребу в гнучкості митної системи та необхідність оперативного реагування на нові виклики. Продовження реформ та покращення взаємодії з європейськими митними органами дозволять Україні розвивати митну систему відповідно до стандартів ЄС, підвищуючи її ефективність і забезпечуючи надійну підтримку економіки навіть в умовах кризи.

РОЗДІЛ III. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

3.1. Моделі розвитку митної політики на основі досвіду країн Європи

Митні адміністрації в усьому світі активно впроваджують ініціативи, спрямовані на реформування та модернізацію митної діяльності. Основною метою цих проєктів є адаптація митних процедур до сучасних умов і викликів XXI століття, застосування інноваційних інструментів для розв'язання проблем, пов'язаних із глобалізацією, електронною комерцією, складними ланцюгами поставок, а також із впливом епідеміологічних обмежень, які значно змінили підходи до міжнародної торгівлі.

Підтримка Всесвітньої митної організації у сфері модернізації митних органів сприяла тому, що багато країн переглянули національні митні правила та кодекси, а також запровадили новітні інструменти митного контролю та сервіси, такі як "єдине вікно", інститут авторизованого економічного оператора, режим спільного транзиту та спрощення переміщення товарів. Очікується, що модернізація митного законодавства та вдосконалення процедур для спрощення торгівлі нададуть митним органам більше можливостей для ефективного виконання контрольних функцій, водночас підтримуючи розвиток міжнародної торгівлі.

Митний союз Європейського Союзу слугує прикладом унікальної багаторічної взаємодії між країнами Європи, які, незважаючи на відмінності в історичному розвитку, мовах, релігійних традиціях, політичних поглядах та економічному рівні, зуміли створити і підтримувати єдину систему митного контролю. Ця система охоплює експортно-імпортні операції, транзит товарів і дотримання єдиних митних стандартів і законодавства, що стало можливим завдяки єдиній нормативно-правовій та інформаційно-аналітичній базі. Такий підхід дозволив забезпечити стабільне функціонування Митного союзу ЄС у

межах єдиного європейського ринку, дотримуючись при цьому єдиних цінностей та стандартів.

Як показує досвід роботи митних органів країн ЄС, однією з головних задач митних реформ є мінімізація адміністративних бар'єрів. Це здійснюється шляхом впровадження рішень, схвалених Всесвітньою митною організацією та Світовою організацією торгівлі, спрямованих на спрощення процедур міжнародної торгівлі. Метою таких реформ є створення оптимальних умов для здійснення митних процедур, що сприяє зростанню потенціалу митних органів та стимулює розвиток економічних зв'язків.

З огляду на це, реформування державного управління у сфері митної діяльності визнає одним зі своїх стратегічних напрямків оптимізацію національної структури митних органів та зміцнення їх організаційно-управлінського статусу. Це включає вдосконалення підходів до митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та інтеграцію сучасних методів контролю.

Історично діяльність митних органів була зосереджена на зборі мита і податків з товарів, що перетинають митний кордон. В Україні традиційно основний акцент у роботі митниць був на фіскальному компоненті, що домінував у визначенні ефективності роботи митних органів та якості управління ними. Митні платежі продовжують залишатися важливим джерелом надходжень до державного бюджету, що сприяє економічній стабільності країни. Подібна практика була характерною для багатьох європейських країн, де значна частина доходів бюджету формувалася завдяки митним зборам.

Згодом роль митних органів вийшла за межі суто фіскальних функцій, перетворивши їх на ключових гравців у забезпеченні безпеки торгівлі, контролі товаропотоків і ланцюгів поставок. Сучасна митниця також виконує важливу функцію спрощення торгівлі для надійних трейдерів, що підвищує її значущість у структурі державної влади як інноваційно розвинутої організації.

Важливу роль у цих змінах відіграли Всесвітня митна організація та Світова організація торгівлі, а також європейські структури – парламент ЄС та Комісія з митних питань, які активно сприяють реформам у митній сфері. Важливим кроком стала Угода СОТ про спрощення процедур торгівлі, що набула чинності 22 лютого 2017 року. Ця угода посилила зусилля зі спрощення митних процедур та розвитку потенціалу митних служб, що сприяє ефективнішому виконанню митних функцій у межах СОТ і розширює можливості для митних реформ [37].

Уряди країн світу розуміють важливість спрощення торгівлі та її вплив на реформи й модернізацію митної сфери, що сприяє економічному зростанню та добробуту населення. Для вивчення й узагальнення досвіду державного управління в митній сфері, сприяння доброчесності на основі раціональних і цільових заходів, Європейський центр боротьби з корупцією та доброчесністю запровадив дослідження серед країн G20, щоб підтримати реформування митної системи та її розвиток на глобальному рівні. Прогрес, якого досягли країни G20 у митних реформах, вказує на потенційні сфери для подальшого вдосконалення та демонструє позитивний досвід країн, які вже досягли помітних зрушень.

Багато країн у процесі модернізації митної діяльності досягли значних результатів у таких напрямках:

1. законодавчий контроль;
2. розробка комунікаційних стратегій для посилення доброчесності та боротьби з корупцією;
3. впровадження стратегій оцінки ризиків;
4. спрощення митних процедур;
5. використання автоматизованих систем для підвищення ефективності та внутрішнього контролю;
6. посилення передбачуваності й підзвітності митних процедур, зокрема через комунікативні заходи;

7. інформування громадськості про застосування митних правил, процедур і тарифів;
8. належне управління дискреційними повноваженнями;
9. забезпечення безпеки та конфіденційності комерційної й особистої інформації користувачів митних сервісів;
10. розвиток ефективних каналів комунікації для надання послуг;
11. удосконалення внутрішнього аудиту.

Існують сфери, де митні органи можуть досягти ще більшого прогресу, інтегруючи оцінку ризиків доброчесності в загальну діяльність, підвищуючи моральні стандарти співробітників, залучаючи працівників до пошуку рішень для виявлення потенційних ризиків доброчесності та створюючи відкриту організаційну культуру. Також важливо проводити ретельні перевірки кандидатів на посади в митних органах та забезпечувати подальший контроль їхньої діяльності. Інвентаризація найкращих практик є важливим стимулом для діяльності митних адміністрацій як у процесі їх реформування, так і в повсякденній роботі [38].

Міжнародні організації активно підтримують ініціативу зі створення й ведення інформаційних баз даних, орієнтованих на оцінку та порівняння митного середовища різних країн для моніторингу прогресу в реформуванні митних служб. Найбільш інформативними з таких баз є індикатори сприяння торгівлі, розроблені Організацією економічного співробітництва та розвитку, рейтинг легкості ведення бізнесу «Doing Business», показники Світового банку щодо ведення бізнесу, індекс ефективності логістики та індекс сприяння торгівлі Всесвітнього економічного форуму.

Ці рейтингові ресурси оцінюють ступінь ліберальності або обмеження державних послуг, зокрема в митній сфері, а також аналізують національні торговельні правила, якість інформаційного забезпечення та технологій, рівень звітності, моніторинг, інфраструктуру й інші сфери, що піддаються експертній оцінці. Попри те, що кожен індекс має власні цілі й критерії оцінки,

у комплексі вони демонструють важливий взаємозв'язок між економічними показниками країни та митною політикою, що в ній реалізується.

Важливу роль у визначенні ефективності діяльності митних органів відіграють зважені управлінські рішення, які залежать від оптимальної структури митної служби. Протягом тривалого часу національні митні системи перебувають у процесі постійного реформування, шукаючи найефективнішу адміністративно-структурну модель, здатну забезпечити виконання зобов'язань, взятих країною в межах Угоди про асоціацію з ЄС та інших міжнародних митних угод.

Наводжу їх перелік:

1. Незалежні митні адміністрації із прямим підпорядкуванням національним урядам:

- 1.1. Агенція митниці та монополії Італії
- 1.2. Національна митна служба Румунії
- 1.3. Адміністрація митних та акцизних зборів Люксембургу
- 1.4. Митна адміністрація Чеської Республіки
- 1.5. Митне управління Швеції

2. Митні адміністрації як самостійні органи, але організаційно входять до складу Міністерства фінансів країни:

- 2.1. Митне агентство Міністерства фінансів Болгарії
- 2.2. Генеральна дирекція митниць та акцизів Міністерства фінансів Греції
- 2.3. Митний департамент Міністерства фінансів Кіпру
- 2.4. Митний департамент Міністерства фінансів Литви
- 2.5. Головне управління митниць та монополій Міністерства фінансів Італії
- 2.6. Митне агентство Міністерства фінансів Латвії
- 2.7. Національна митна служба Міністерства фінансів Польщі
- 2.8. Митне агентство Міністерства фінансів Іспанії
- 2.9. Митна служба Фінляндії

2.10. Національна митна служба Міністерства фінансів Франції

2.11. Митне управління Міністерства фінансів Хорватії

3. Митні адміністрації, які функціонують як інтегроване фіскальне відомство:

3.1. Королівська податкова та митна служба Великобританії

3.2. Служба податків і митів Ірландії

3.3. Служба державних доходів Латвії

3.4. Національна податкова та митна адміністрація Угорщини

4. Об'єднані податково-митні адміністрації, що входять до складу національних фінансових відомств країн:

4.1. Митне управління Федерального міністерства фінансів Австрії

4.2. Генеральне управління митниць та акцизів Міністерства фінансів Бельгії

4.3. Центральна митна адміністрація Міністерства податків і зборів Данії

4.4. Податково-митний департамент Міністерства фінансів Естонії

4.5. Служба податків, акцизів та митниць Міністерства фінансів Ірландії

4.6. Генеральне управління митної адміністрації Міністерства фінансів Нідерландів

4.7. Національна податкова та митна адміністрація Німеччини

4.8. Податково-митне управління Міністерства фінансів Португалії

Різноманітність структур митних адміністрацій у країнах Європи, яка демонструє відсутність єдиного підходу до управління митною діяльністю, свідчить про індивідуальні підходи кожної держави до формування митної політики відповідно до власних національних пріоритетів та потреб у сфері контролю зовнішньоекономічної діяльності.

Європейські країни не дотримуються єдиної моделі організації митних органів. Вони можуть функціонувати як самостійні служби, у складі міністерств фінансів у формі департаментів або як об'єднані податково-митні

структури. Деякі митні адміністрації мають унікальні функції та завдання, що є результатом тривалого періоду діяльності, реформ та пошуку шляхів оптимізації. Кожна країна відповідно до свого досвіду адаптує митні функції до власних економічних реалій, що залежить від рівня розвитку економіки, соціального добробуту та активності у міжнародних торговельних відносинах.

Ефективність митного контролю, компетентність митних службовців та здатність до збору податків є важливими чинниками економічного розвитку держави. Однак міжнародні рейтинги демонструють, що успішність країни в цих сферах не залежить від конкретної адміністративної моделі митної служби: серед держав, які посідають високі позиції в таких рейтингах, є країни з різними формами організації митних органів.

З огляду на наведене, питання доцільності створення оптимальної моделі функціонування митної адміністрації в системі державного управління не дає однозначної відповіді на необхідність чергової модернізації Державної митної служби України. Вибір моделі залежить від актуальних потреб суспільства та держави.

Більшість зусиль, спрямованих на реформування й модернізацію митних адміністрацій, зосереджені на спрощенні та гармонізації правил, систем і процедур. Це пов'язано з тим, що надмірно складні й непрозорі процедури можуть створювати умови для незаконної діяльності та стимулювати корупційні практики серед посадовців митних органів. У цьому контексті, переглянута Аруська декларація з належного управління та протидії корупції в митних органах визнає ефективність заходів, спрямованих на реформування й модернізацію інструментів митного контролю. Згідно з Декларацією Ради з митного співробітництва щодо належного управління та боротьби з корупцією на митниці, зазначається, що «ініціативи з реформи й модернізації повинні бути комплексними і охоплювати всі аспекти діяльності та показники роботи митниці [39].

Перспективи розвитку митної політики України в умовах європейської інтеграції спрямовані на модернізацію митної системи, враховуючи досвід

країн Європейського Союзу, впровадження цифрових технологій та гармонізацію з європейськими стандартами. Адаптація успішних європейських моделей розвитку митної політики дозволяє Україні впровадити сучасні практики та стандарти, які підвищують ефективність митного контролю, спрощують процедури та сприяють зміцненню довіри міжнародних партнерів. Європейський досвід показує, що інтеграція цифрових інструментів, автоматизація процесів і впровадження систем управління ризиками не лише полегшують митні процедури, але й підвищують прозорість і знижують корупційні ризики. Це особливо важливо для України, яка прагне відповідати стандартам ЄС і забезпечити стабільний розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

Цифрові технології відіграють ключову роль в автоматизації митних процедур, створюючи єдину інтегровану систему, що спрощує і прискорює митні операції. Впровадження таких технологій, як електронне декларування, системи управління ризиками та обмін даними з міжнародними партнерами, значно покращує функціональність митної системи. Цифровізація допомагає знизити людський фактор, скоротити час оформлення товарів і мінімізувати можливості для зловживань. Застосування сучасних інформаційних технологій також сприяє підвищенню рівня безпеки на митних кордонах, створюючи передумови для безпечного та контрольованого руху товарів.

Гармонізація української митної політики з європейськими стандартами є важливим напрямом для забезпечення повноцінної інтеграції України до єдиного європейського економічного простору. Це включає приведення нормативно-правової бази у відповідність до стандартів ЄС, дотримання вимог уніфікованого митного контролю та впровадження спільних правил для всіх учасників міжнародної торгівлі. Гармонізація з європейськими стандартами не лише полегшить митні процедури, а й сприятиме залученню іноземних інвестицій, оскільки забезпечить стабільність і прозорість українського митного законодавства. Це важливий крок на шляху до інтеграції

України у світову економічну систему, що підвищить її конкурентоспроможність та сприятиме економічному зростанню.

Загалом розвиток митної політики України, орієнтований на європейські моделі, впровадження цифрових технологій та гармонізацію з європейськими стандартами, стане основою для створення ефективної, прозорої та сучасної митної системи. Це підвищить економічну безпеку держави, сприятиме залученню інвестицій, посилить міжнародну співпрацю та забезпечить Україні надійні позиції в міжнародній торгівлі.

У провідних європейських країнах розробляються й успішно впроваджуються унікальні методи вдосконалення митного контролю, що мають значний вплив на спрощення ведення бізнесу для трейдерів і покращення роботи персоналу митних органів. У комплексі ці заходи можуть стати дієвим інструментом для застосування в практиці національних митних органів. Найбільш значущими з них є такі:

1. Технологічні ініціативи. Королівська податкова та митна служба Великобританії (HMRC) застосовує методологію безперервного вдосконалення RaceSetter [40]. Програма RaceSetter спрямована на оптимізацію контролю за бізнес-операціями, підвищення ефективності роботи через нові форми та методи управління, а також на мотивацію персоналу HMRC. Ця програма допомагає HMRC знизити витрати та збільшити надходження до бюджету [41].

Автоматизація митних процедур і впровадження ІТ-технологій стали важливим напрямом у реформуванні митної системи, забезпечуючи ефективний контроль і управління митними процесами. Широке застосування інноваційних інструментів сприяє підвищенню прозорості та підзвітності митних адміністрацій, обробці інформації та електронних даних, а також мінімізує людський фактор і знижує ризик прийняття несанкціонованих рішень.

2. Антикорупційні програми. В Італії для запобігання корупції запроваджено автоматизовану систему управління ризиками. Більшість

операцій зі сплати податків здійснюються через систему е-декларування, що дозволяє обробляти декларації за встановленими процедурами. Система також поєднує дані з митних декларацій і вантажних маніфестів, які подаються операторами на митницю, та використовує автоматизований аналіз ризиків для управління профілями ризику, пов'язаними з товарами, що можуть бути неправильно класифіковані, або щодо яких існує ризик уникнення митних платежів чи порушення нетарифних обмежень (квот, ліцензій тощо). Система також включає е-профілі з мінімальними значеннями митної вартості для певних товарів (наприклад, текстилю). При спрацьовуванні системи автоматизований аналіз може ініціювати додаткову перевірку, що включає перевірку походження та руху товару через ресурси взаємної адміністративної допомоги з країною-експортером. За допомогою алгоритму ризик-аналізу система автоматично вибирає операції для перевірки, що дозволяє зменшити вплив людського фактору [42].

3. Створення комунікаційних мереж з іншими органами влади.

Генеральне митне управління Німеччини використовує ІТ-систему ATLAS [43], що є Автоматизованою системою тарифів і регіональних митних оформлень. ATLAS значно автоматизує та контролює транскордонний товарообіг. Ця система була створена відповідно до статті 6 (1) Митного кодексу ЄС [44] і дозволяє автоматизовано обробляти заявки на митні процедури, формуючи адміністративні дос'є на зовнішньоторгові операції. Це дозволяє декларантам подавати митні декларації для переміщення товарів у різних митних режимах, включно з вільним обігом, переробкою, митним складом, транзитом або експортом. Архівовані дані митних декларацій централізовано передаються в Центральне управління з аналізу ризиків, Федеральне статистичне управління, Федеральне управління економіки та експортного контролю, Федеральне агентство з питань сільського господарства та продовольства, ревізійні служби, органи митного розслідування та Державну податкову адміністрацію. Використання ATLAS вимагає певного технічного обладнання та програмного забезпечення, а

передача даних до митних органів здійснюється в електронному вигляді через Інтернет.

4. Удосконалення процесів управління персоналом митних органів. Митні адміністрації країн ЄС застосовують комплексні перевірки безпеки під час найму нових працівників, серед яких найпоширенішими є перевірка освіти та поліцейських записів. У митній службі Сполученого Королівства (HMRC) безпека митних службовців забезпечується багаторівневою перевіркою персоналу. Управлінська перевірка є важливим інструментом для зниження ризиків корупції. У HMRC також працює спеціалізована команда, яка займається виявленням внутрішніх випадків шахрайства та зловживання доступом до конфіденційної інформації з боку посадових осіб. Для виявлення невірної або підозрілої поведінки співробітників запроваджено низку профілів ризику в системі управління. Проаналізована інформація, за потреби, передається на розгляд внутрішньому управлінню HMRC для подальшого розслідування. Розслідування може призвести до санкцій за порушення правил поведінки або навіть до кримінального провадження. Впровадження аудиту в нових структурах дозволяє легко відстежувати дії співробітників у IT-системах, що підвищує прозорість та контроль [45].

5. Залучення персоналу митниць до розробки й впровадження ініціатив. Позитивним і перспективним є підхід Німеччини, де в процесах реформування та модернізації митниці активно залучаються працівники різних рівнів – від інспекторів до керівників. Це дозволяє використовувати інноваційні підходи для вдосконалення операційної діяльності митниці, а також знання, досвід і творчі здібності співробітників. Ідеї щодо реформ і модернізації не лише підтримуються, а й заохочуються матеріально.

Система управління ідеями влаштована так, що працівники можуть вносити пропозиції без персоналізації, безпосередньо в автоматизовану систему. Мета цієї системи – збір інноваційних ідей, спрямованих на підвищення ефективності адміністративних і операційних процесів,

покращення якості робіт і послуг, підвищення рівня безпеки праці, охорони довкілля, а також зміцнення довіри персоналу до керівництва. Це також робить митну адміністрацію більш чутливою до потреб громадян, допомагає виправляти управлінські помилки, знижувати витрати та економити ресурси. Працівники, які роблять цінні внески в систему управління ідеями, можуть отримати бонусні виплати до 25 000 євро, якщо їхня пропозиція визнається успішною.

З огляду на зусилля, спрямовані на проведення митних реформ у європейських країнах, важливим є здатність митних адміністрацій втілювати нові проекти та ініціативи з дотриманням першочергових цілей. Огляд кращих практик реформування митної діяльності в країнах ЄС підкреслює значущість аналізу проблем, що виникають у процесі роботи, а також створення умов, які б мотивували персонал митних органів до системних реформ у всіх напрямках митної діяльності.

Митні органи кожної країни мають свої внутрішні системоутворювальні особливості, що включають єдність цілей, завдань, функцій і принципів організації роботи, які враховують специфіку зовнішньоекономічної політики держави. Структура, функціональні обов'язки та державний статус митних органів кожної країни мають свої особливості, що значною мірою визначаються історичним досвідом у сфері зовнішньоекономічних відносин, традиціями управління економікою і зовнішньою торгівлею, а також побудовою системи виконавчої влади.

Для України, яка перебуває в активному процесі формування чіткого курсу митної політики, прагне до інтеграції в міжнародне співтовариство і водночас має низку невирішених інституційних питань у митній сфері, рекомендовано орієнтуватися на досвід стійкого розвитку країн, що мають подібні геополітичні та економічні характеристики. Це дозволить Україні використовувати гнучкий підхід до адаптації нових викликів і шукати найкращі рішення для безперервного вдосконалення митної системи.

3.2. Роль цифрових технологій в автоматизації митних процедур.

Наша держава прагне наблизити українське митне законодавство до стандартів Європейського Союзу, запозичуючи європейські практики митного регулювання та розробляючи національні норми для забезпечення вступу України до цієї організації. Україна дотримується вимог Конвенції про спільні транзитні процедури від 20 травня 1987 року (the Convention of 20 May 1987 on a common transit procedure as regards amendments to that Convention), а участь у ній передбачає впровадження Нової комп'ютеризованої транзитної системи (New Computerized Transit System, NCTS), яку використовують Договірні сторони для ефективного захисту прав і інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності [46].

За перше півріччя 2020 року індекс оцінки митної діяльності України, за результатами експертного дослідження Європейської Бізнес Асоціації – Customs Index, склав 3,37 за п'ятибальною шкалою. Хоча загальний показник трохи знизився порівняно з попереднім періодом (3,39), його концептуальна оцінка залишилася практично незмінною. Результати опитування показали, що 56% респондентів вважають рівень корупції в митних органах на колишньому рівні (порівняно з 54% у попередньому періоді), хоча 31% респондентів відзначили зниження корупції. Кількість задоволених якістю обслуговування та професіоналізмом митників зросла до 54%, тоді як рівень незадоволених знизився до 10% (порівняно з 44% і 24% відповідно в попередньому періоді) [47, с. 53].

Традиційно, система "Єдине вікно" отримує найвищі оцінки експертів. Більшість респондентів (67%) повідомили про повне або загальне задоволення використанням цієї системи, і лише 7% висловили незадоволення її роботою. Водночас деякі компанії відзначили відсутність скоординованої взаємодії між регуляторами і низьку активність митних органів у забезпеченні такої координації [48, с. 106].

Експерт М.Г. Шульга зазначає можливість запозичення досвіду Сінгапуру, де з 1997 року функціонує електронна система "єдиного вікна" TradeNet, яка полегшує взаємодію всіх сторін на митниці. Крім того, прозорість і відкритість інформації є ключовими елементами боротьби Сінгапуру з корупцією [49, с. 478]. Шведська митниця також ефективно працює за принципом єдиного електронного вікна: усі дані від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності консолідуються через національні митні органи, а потім передаються за запитом до служб ветеринарного та фітосанітарного контролю, податкової і банківської систем.

Окремої уваги заслуговує управління митною службою США, яка визнана однією з найбільш розвинутих у світі, особливо за оцінкою Всесвітньої митної організації [50, с. 61]. Водночас, навіть у кризових умовах, Україна займає непогані позиції за рівнем технічного забезпечення митниці, розробкою та впровадженням автоматизованих інформаційних систем, використанням мобільних і стаціонарних сканерів, а також проведенням локальних експериментів.

Відповідно до статті 4 Митного кодексу України, митний режим визначається як сукупність взаємопов'язаних правових норм, що регулюють переміщення товарів через митний кордон України, їх правовий статус, умови оподаткування та подальше митне оформлення залежно від призначення товару [1].

Згідно з результатами соціологічних досліджень, які оцінюють рівень корумпованості та професіоналізм представників Держмитслужби України, поточний стан адміністративно-правового регулювання митної системи оцінюється як задовільний. Проте існують певні недоліки в управлінні митною системою України. Правове регулювання автоматизації та інформатизації митних процедур (митне декларування, визначення митної вартості тощо) із застосуванням технологій штучного інтелекту може зменшити людський фактор у процесі оформлення та підвищити контрольованість і прозорість процедур. Сучасні технології дозволяють застосовувати автоматизовані

системи для перевірки товарів, сканування супровідних документів, об'єктивного аналізу відповідності товару заявленим характеристикам у митній декларації, а також для визначення митної вартості за допомогою штучного інтелекту.

Яскравим прикладом успішного використання автоматизованих систем у митному оформленні є система митного контролю США. У Сполучених Штатах створено ефективне правове середовище для електронного декларування товарів, що передбачає однакову відповідальність за декларування товарів як у електронній, так і в паперовій формах (лише 1-2% вантажів оформляються на паперових носіях). Незалежно від форми подання декларації, обов'язкові вимоги до митного оформлення залишаються однаковими. Система митного оформлення в США побудована на повній електронній обробці інформації про товари, що транспортуються з моменту завантаження за кордоном до моменту випуску в межах США.

Однією з найуспішніших технологічних розробок американських митних фахівців є система BRASS (Border Release Screening and Selectivity), яка дозволяє оформляти імпорتنі товари протягом 5-10 секунд. Ця технологія була створена спеціально для спрощення процесу масових перевезень. Основною перевагою системи BRASS є використання спеціальних штрих-кодів, які генеруються митними брокерами та містять основні характеристики товару. На основі цих штрих-кодів оперативні рішення приймаються митними підрозділами США на прикордонних пунктах пропуску [51, с. 19].

Таким чином, у США ключовими факторами, які сприяють прискоренню митного оформлення та контролю, є повна комп'ютеризація й інформатизація митного процесу, а також накопичення та використання митної історії для ідентифікації товарів і запобігання потенційним загрозам зовнішньоекономічній безпеці. Цей позитивний досвід США заслуговує на увагу та може бути адаптований до національного законодавства України.

У межах загальнонаціональної цифровізації державного управління (е-урядування) Державна митна служба України наприкінці 2019 року запустила додаток «e-Borders» – «Митниця у вашому смартфоні».

Адміністративно-правове забезпечення переходу системи Держмитслужби України на електронний документообіг є надзвичайно важливим. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність внесення відповідних змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 227 «Про затвердження Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України», які б відобразили завдання та напрями діяльності, зокрема особливості організації роботи з системою електронного документообігу (СЕД) як програмного комплексу автоматизованого обліку та обробки документів для органів Держмитслужби.

Перехід державних органів на електронний документообіг регулюється Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» та постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 «Про деякі питання документування управлінської діяльності», яка затвердила «Типову інструкцію з документування інформації в електронній формі, організації роботи з електронними документами та електронного міжвідомчого обміну» [52, с. 103].

Відповідно до частини 3 статті 246 Митного кодексу України, митні формальності щодо товарів і транспортних засобів комерційного призначення виконуються шляхом подання митним органам електронної митної декларації у формі єдиного адміністративного документа, заповненого в установленому порядку, що реалізується в автоматичному режимі через автоматизовану систему митного оформлення. Згідно з пунктом 3.3 статті 326 Митного кодексу України, під час вивезення товарів за межі митної території країни застосовуються засоби комерційної ідентифікації (пломби або запірнопломбувальні пристрої), які накладаються на вантажні відділення транспортних засобів до моменту подання митної декларації митним органам. Інформація про ці засоби комерційної ідентифікації вноситься до графи 44

митної декларації з кодом "1810". Якщо використовується декілька пломб, їхня ідентифікаційна інформація відображається в різних графах.

Для впровадження пілотного проекту автоматизації митного оформлення рекомендується узгоджувати з митними органами вимоги до пломб: вони мають залишатися неушкодженими при звичайному використанні, бути простими для перевірки та ідентифікації, повинні виготовлятися так, щоб будь-яке втручання або видалення залишало помітні сліди, бути одноразовими та мати унікальний ідентифікаційний номер.

Первинний відбір митних декларацій для виконання митних формальностей в автоматичному режимі здійснюється автоматизованою системою після отримання електронних повідомлень, засвідчених декларантом або кваліфікованим електронним підписом декларанта [53]. Однак загальнонаціональна система проходження митних формальностей в автоматичному режимі через автоматизовану систему митного оформлення наразі є пілотним проектом, який ще має певні бюрократичні та технічні труднощі. Автоматизована система митного оформлення повинна забезпечувати не лише перевірку пломбування декларації, але й технічні можливості для контролю кількості, типу та якості товарів, що перетинають митний кордон України.

Серед позитивних змін у роботі Держмитслужби України слід зазначити запуск нового офіційного порталу. Як повідомляє Урядовий портал, усі послуги, що надаються митницею, та відповідна інформація доступні на офіційному веб-сайті Держмитслужби України customs.gov.ua. На порталі є інтерактивна карта пунктів пропуску, за допомогою якої можна знайти місця митного оформлення в необхідній зоні, переглянути пропускну спроможність на пунктах пропуску та навіть слідкувати за ситуацією на місці (наприклад, за наявності черг) у режимі відеотрансляції, якщо доступні відповідні камери.

Завдяки модулю інтерактивного аналізу імпортно-експортних операцій на порталі <https://bi.customs.gov.ua/> можна отримати інформацію про середню митну вартість імпортованих автомобілів з різних країн. Портал також

дозволяє перевірити автомобіль за VIN-кодом, щоб переконатися, що він легально ввезений і повністю розмитнений зі сплатою всіх необхідних зборів. Крім того, на порталі представлено детальну інформацію щодо того, коли громадянам слід користуватися «зеленими» або «червоними» коридорами під час перетину кордону, а також для бізнесу – які товари мають транспортні обмеження чи є забороненими (квоти).

«Єдиний сервіс для міжнародної торгівлі» є корисним для представників бізнесу, оскільки дозволяє переглядати митні декларації онлайн у особистому кабінеті, отримувати інформацію щодо класифікації вантажів, рахунки на сплату митних платежів тощо. На порталі працює система онлайн-подання скарг на роботу митних органів, де можна залишити скаргу та відстежувати статус її розгляду [54, с. 76].

Розвиток сервісів та функцій офіційного portalу Держмитслужби України (створення інтерактивного сервісу для вибору митного режиму, розміщення товарів, можливість онлайн-заповнення декларацій та виконання інших операцій) узгоджується з рекомендаціями Всесвітньої митної організації (ВМО). В умовах зростання обсягів товарів і пасажирів, які перетинають кордони, ВМО заохочує своїх членів зосередитися на забезпеченні швидкого та безперебійного переміщення товарів, людей і транспортних засобів через кордон. Це відповідає концепції "розумних кордонів", де митниця є ключовим центром координації.

Концепція "розумного (SMART) кордону" підкреслює роль митниці в підтримці цілей сталого розвитку, визначених ООН до 2030 року. Ця концепція спрямована на вивчення нових технологій для полегшення перетину кордонів при дотриманні принципів безпеки, вимірюваності, автоматизації та управління ризиками на основі технологій.

Основну увагу також слід приділяти таким новітнім напрямкам, як цифрова криміналістика та кібербезпека. Технологія повинна стати основою діяльності митної служби, щоб країни-члени ВМО могли краще реагувати на нові виклики та використовувати можливості цифрової епохи. Митні органи

повинні розглядати можливості застосування нових технологій, таких як блокчейн, 3D-друк, хмарні обчислення, а також геопросторові дані, штучний інтелект, робототехніка та дрони, що вже знаходять своє практичне застосування [55, с. 65].

Прийняття Закону України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо використання митних декларацій та електронної транзитної системи, передбачених Конвенцією про процедуру спільного транзиту» стало важливим етапом у процесі інформатизації української митної системи, спрямованої на використання електронних декларацій та системи електронного транзиту. Подальший розвиток електронного урядування в Україні відповідно до зазначених конвенцій СОТ потребує продовження процесу інформатизації митної системи України.

3.3. Гармонізація української митної політики з європейськими стандартами.

Україна, розташована в центрі європейського континенту, має значний потенціал для перетворення на осередок європейської торгівлі завдяки своєму транзитно-транспортному ресурсу. Наближення національного митного законодавства до стандартів ЄС зосереджується переважно на вдосконаленні національних стандартів, норм та положень, які забезпечують правозастосування та правореалізацію. Європейський Союз як регіональне економічне та політичне об'єднання значною мірою впливає на розвиток митного законодавства України.

З часу підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наближення українського митного законодавства до європейських стандартів набуло значного розвитку. Це пов'язано з прагненням України створити сучасне митне законодавство, яке відповідало б європейським нормам. У цих умовах виникає потреба у приведенні митного законодавства України у відповідність

зі стандартами ЄС, що передбачає вдосконалення національних стандартів, норм і положень, які є основою для правозастосування та реалізації права.

Досягнення ефективного реформування української митної служби вимагає формування сучасного нормативно-правового регулювання та запровадження дієвих адміністративно-правових механізмів, що відповідають принципам належного управління та верховенства права, які притаманні митному законодавству ЄС. Реалізація цих завдань потребує створення комплексної адміністративно-правової концепції, яка сприяє адаптації та впровадженню стандартів ЄС у митне законодавство України.

Питання гармонізації митного законодавства з європейськими стандартами є актуальним для всіх пострадянських країн, які обрали шлях євроінтеграції. Система митного законодавства потребує глибоких змін для відповідності вимогам ринкової економіки. Європейська інтеграція виступає пріоритетним напрямком зовнішньої політики України, і одним з важливих аспектів у цьому контексті є питання приведення митного законодавства у відповідність з європейськими стандартами. Це не лише забезпечує тіснішу співпрацю між ЄС та Україною, але й створює необхідні передумови для подальшої інтеграції, зокрема для членства України в ЄС.

Від моменту здобуття незалежності Україна обрала курс на євроінтеграцію як ключовий напрямок зовнішньої політики. Однією з перших основ для законодавчих змін стало підписання Угоди про партнерство і співробітництво (УПС) у 1994 році, яка відповідно до статті 9 Конституції України стала частиною національного законодавства.

До нещодавнього часу процес наближення митного законодавства України до стандартів ЄС розглядався як його адаптація або гармонізація з *acquis* ЄС. Проте з моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС, питання гармонізації національного митного законодавства набуло нової актуальності — воно полягає в його приведенні у відповідність до європейських митних стандартів, як визначено у статті 84 Угоди про асоціацію. Значні відмінності між митним законодавством ЄС та України призводять до складного та

тривалого процесу змін у національному митному законодавстві, спрямованих на його адаптацію до європейських стандартів. [56].

Митна політика України є складовою частиною державної економічної політики та має значний вплив на ефективність інших напрямків, таких як соціальна і природоохоронна політика. Інструменти митної політики можуть стати рушійною силою для економічного зростання, забезпечуючи сталість розвитку економіки — від наповнення державного бюджету до регулювання конкурентного середовища та впливу на активність окремих ринків. Регулювання переміщення гуманітарних та військових вантажів надає митній політиці особливого значення у питанні підвищення обороноздатності країни, що є життєво важливим у поточних умовах.

Проте варто зауважити, що, незважаючи на численні реформи митної служби з моменту здобуття незалежності, результат часто був однаковим — погіршення кадрового складу та матеріально-технічної бази Держмитслужби. Для вирішення нагальних проблем, подолання корупції та забезпечення позитивного іміджу Держмитслужби на міжнародній арені пропоную здійснити такі кроки, згруповані за ключовими напрямками:

1. Підвищення інституційної спроможності Держмитслужби:

- Підвищення матеріального забезпечення та соціально-правового захисту митників.
- Запровадження чіткої ієрархічної структури управління митними органами.
- Надання Держмитслужбі статусу правоохоронного органу.
- Відокремлення силових структур від безпосереднього здійснення митного контролю при одночасному посиленні відповідальності митників за корупційні дії та злочини.
- Уніфікація митного законодавства України та ЄС, а також інтеграція України до митного простору ЄС.

- Розробка інтелектуальної системи моніторингу впливу митної політики на економіку в рамках цілей сталого розвитку.

2. Розвиток митної інфраструктури та цифровізація митного контролю:

- Подальший розвиток системи спільного контролю на кордоні.
- Оснащення всіх пунктів митного контролю системами відеофіксації з можливістю збереження записів.
- Інтеграція інтелектуальних систем контролю (вагові комплекси, сканери тощо) в інформаційні системи для автоматичного обліку фізичних параметрів вантажів під час їх проходження через митний кордон.
- Забезпечення можливості повноцінного онлайн-спілкування митників із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

3. Розвиток міжнародної співпраці в митній сфері:

- Залучення міжнародних інвестицій для розвитку митної інфраструктури та закупівлі технічних засобів контролю.
- Впровадження мережі митних аташе у зарубіжних країнах.
- Забезпечення повноцінного обміну митною інформацією з країнами ЄС.
- Розвиток системи попереднього інформування з ключовими торговими партнерами за межами Євросоюзу.
- Започаткування постійних навчальних програм для митників на базі митних адміністрацій країн ЄС. [57, с. 17-20].

У сучасному світі між країнами встановлюються багатогранні зв'язки, які охоплюють політичні, економічні, культурні та інші аспекти. Зовнішньоекономічна діяльність кожної держави спрямована на захист власних національних інтересів через мирну співпрацю з іншими країнами та забезпечення вільної й взаємовигідної міжнародної торгівлі. Інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні, орієнтують митні органи різних країн на узгоджену діяльність. Формування економічних інтересів значною мірою

залежить від митної політики держави. Безумовно, митна політика має захищати економічні інтереси країни, проте у міжнародних відносинах необхідно враховувати тенденції, що існують у митній сфері інших держав. Відсутність належної реакції з боку держави на ці зміни та встановлення суто національних митних правил може призвести до ускладнення зовнішньоекономічної діяльності та перешкод у торгівельних процедурах.

Сучасний етап розвитку митної сфери України відзначається її реформуванням. Однак традиційні підходи та методи, що були впроваджені раніше, мають лише фрагментарний ефект і не впливають на загальну ситуацію. Відтак, єдиним шляхом є приведення митного законодавства країни у відповідність до стандартів Європейського Союзу.

Основна мета гармонізації митного законодавства полягає у забезпеченні законної та безпечної торгівлі між країнами, заснованої на єдиних правових стандартах і принципах. Першим кроком у приведенні митного законодавства незалежної України у відповідність до міжнародних вимог стало її приєднання в 1992 році до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року (Постанова Верховної Ради України від 19 червня 1992 року № 2479-ХІІ «Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року») [58].

Україна бере участь у багатьох міжнародних конвенціях та угодах, що стосуються митної сфери, в яких викладено основні принципи митного контролю та співпраці між учасниками зовнішньоекономічної діяльності, а також регулюються питання митних формальностей, запровадження спрощених митних процедур для певних категорій осіб, принципи нарахування і сплати мита та податків, процедури оскарження рішень, правова основа співпраці держав у боротьбі з митними правопорушеннями і механізми взаємодопомоги.

Участь України в зазначених міжнародних конвенціях та угодах передбачає виконання зобов'язань щодо приведення національного законодавства у відповідність до встановлених норм. Це, у свою чергу,

позитивно впливає на інвестиційний клімат країни, сприяє підвищенню її конкурентоспроможності та спрощенню процедур міжнародної торгівлі.

Ірина Квеліашвілі виокремлює такі принципи гармонізації законодавства: узгодженість правового регулювання, синхронність ухвалення гармонізованих актів, послідовність етапів гармонізації та пріоритетність міжнародних договорів над національним законодавством [59, с. 76].

Як правило, створення спільних стандартів є частковим і не охоплює всі аспекти. Європейський Союз зазвичай не вимагає від держав-членів ухвалення однакових нормативно-правових актів. Суть гармонізації полягає у впровадженні подібної законодавчої бази, а прийняття ідентичних актів вимагається лише в окремих випадках. Повне перенесення законодавства однієї країни на іншу не завжди є доцільним.

Ю.С. Шемшученко вважає, що механічний перехід національного права до європейських стандартів неможливий. Він зазначає, що, по-перше, продовжує діяти принцип державного суверенітету кожної країни. По-друге, кожна держава має свої особливості, які прагне зберегти в процесі інтеграції. По-третє, ще не створено універсальних механізмів для адаптації правових систем. По-четверте, існують значні прогалини у теоретичному обґрунтуванні таких змін, що уповільнює їх практичну реалізацію. Він також наголошує, що гармонізацію українського законодавства з європейським правом варто починати з уніфікації термінології, яка використовується в обох правових системах. Адже взаєморозуміння в правовій сфері неможливе без спільної термінології, і процес адаптації законодавства слід розпочинати саме з юридичних термінів [60].

Процес гармонізації митного законодавства не повинен зводитися лише до розробки та застосування ідентичних правових норм. Важливо також враховувати методи, за допомогою яких ці норми створюються в межах різних правових систем, а також особливості їхнього тлумачення та однакового розуміння юридичних категорій. Це забезпечить єдність підходів у

правозастосуванні та створить належні умови для ефективного функціонування правових механізмів у митній сфері.

Гармонізація митного законодавства України з законодавством Європейського Союзу неможлива без урахування специфіки правової природи європейського права. Порівняльний аналіз нормативно-правових актів, що регулюють митну сферу в Україні та ЄС, свідчить про істотні відмінності між ними, а також про різний правовий статус цих актів як джерел права. Такі розбіжності мають бути враховані в процесі гармонізації, адже ігнорування цих аспектів може призвести до проблем з їх впровадженням і викликати труднощі в правозастосуванні.

Невірна оцінка чи недостатнє розуміння особливостей європейського права, а також відсутність дієвих механізмів узгодження правових норм ЄС з українськими може призвести до серйозних негативних наслідків для економіки та правової системи України. Гармонізація потребує чіткого розуміння не лише змісту нормативних актів, але й методів, за допомогою яких відбувається їх застосування в рамках європейської правової системи. Це включає розуміння юридичних інститутів, правових термінів, а також процедури тлумачення норм у ЄС.

Єдиний надійний шлях для приведення митного законодавства України у відповідність із правовою системою ЄС полягає в поетапному, послідовному наближенні. Недотримання принципу поступовості та послідовності може призвести до значних перекосів і деформацій у національному законодавстві, що матиме серйозні негативні наслідки для економіки, правопорядку та міжнародного іміджу України.

Наразі створення єдиного правового механізму, здатного забезпечити ефективні процеси у митній сфері на національному рівні, є надзвичайно важливим завданням. Україна має не лише прагнути до гармонізації свого митного законодавства із законодавством ЄС, але й розробити власні підходи, які будуть відповідати особливостям національної правової системи та

економічного контексту. Це дозволить не лише дотримуватися європейських стандартів, а й водночас зберегти юридичну та економічну стабільність країни.

Таким чином, процес гармонізації українського митного законодавства має бути підкріплений всебічним аналізом європейського законодавства, узгодженням національних і європейських норм, а також створенням механізмів, що забезпечать однакове правозастосування.

Висновки до розділу III.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить про важливість комплексного підходу до формування митної політики, що враховує як економічні, так і безпекові аспекти. Розвинені країни ЄС створюють сприятливі умови для торгівлі шляхом спрощення митних процедур, запровадження системи прозорого регулювання, а також активного впровадження сучасних технологій для підвищення ефективності митного контролю. Україна може використовувати цей досвід як модель для розвитку своєї митної політики, зокрема шляхом адаптації кращих практик, які вже продемонстрували свою ефективність у європейських країнах.

У сучасних умовах цифрові технології є ключовим інструментом для оптимізації митних процесів, зменшення адміністративного навантаження, підвищення прозорості та боротьби з корупцією. Впровадження таких рішень, як електронні митні декларації, автоматизовані системи контролю та управління ризиками, дозволяє підвищити швидкість і точність митного оформлення, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі. Для України важливим завданням є впровадження єдиного цифрового митного середовища, яке забезпечить швидке і безперебійне здійснення митних процедур, інтегрованих із системами ЄС.

Гармонізація митного законодавства України із законодавством Європейського Союзу є важливою умовою для ефективної інтеграції в європейський економічний простір. Цей процес вимагає адаптації

національних норм до стандартів ЄС, що передбачає не лише приведення законодавства у відповідність, а й інтеграцію сучасних інструментів контролю та регулювання. Гармонізація митної політики дозволить Україні не лише полегшити доступ своїх товарів на ринки ЄС, а й забезпечити захист своїх економічних інтересів, створити сприятливі умови для іноземних інвестицій та підвищити свою конкурентоспроможність на міжнародному ринку

Загальний висновок: розвиток митної політики України в умовах європейської інтеграції повинен ґрунтуватися на адаптації європейських моделей управління, широкому впровадженні цифрових технологій та гармонізації законодавства з нормами ЄС. Це дозволить створити прозору, ефективну і конкурентоспроможну митну систему, яка стане важливою складовою економічної безпеки держави та сприятиме успішній інтеграції України у європейський економічний простір.

ВИСНОВКИ

Митна політика є одним із ключових інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, що сприяє не лише захисту національних інтересів, але й формує сприятливі умови для інтеграції країни у міжнародну економічну спільноту. В умовах європейської інтеграції, де Україна прагне відповідати стандартам Європейського Союзу, митна політика набуває особливого значення як механізм, що забезпечує дотримання європейських норм, захист внутрішнього ринку, а також ефективний контроль за транскордонним переміщенням товарів. З огляду на це, митна політика повинна бути прозорою, ефективною та відповідати міжнародним стандартам, що створює сприятливі умови для інтеграції країни до європейського ринку. Важливими принципами такої політики є прозорість, сприяння вільному руху товарів, ефективне адміністрування митних процедур і дотримання міжнародних норм і стандартів, що є основою для побудови сучасної інтегрованої митної системи.

У процесі інтеграції до європейського простору митна система України стикається з низкою викликів, серед яких найбільші проблеми пов'язані з недоліками в управлінських механізмах, зокрема із зайвою бюрократизацією, що сповільнює митні процедури і ускладнює торговельні операції. Крім того, недостатній рівень гармонізації між різними митними інституціями і відсутність повної автоматизації процесів значно ускладнюють діяльність митних органів. Корупційні ризики залишаються вагомою перешкодою для ефективного митного контролю, підриваючи довіру до митної системи та знижуючи її прозорість. Через нестачу сучасних інформаційних технологій та обмежену матеріальну базу ускладнюється належне забезпечення митного контролю, що знижує конкурентоспроможність України на міжнародній арені. У таких умовах модернізація інфраструктури та впровадження новітніх технологій стають першочерговими завданнями для підвищення ефективності

митної системи, що, у свою чергу, сприятиме зміцненню національної безпеки та покращенню умов для міжнародної торгівлі.

Ситуація воєнного стану, що склалася в Україні, внесла значні корективи у функціонування митної системи. Державні органи були змушені оперативно реагувати на нові виклики, запровадивши низку законодавчих ініціатив, які спрощують митні процедури, забезпечують швидке оформлення критичних товарів і транспортних засобів та надають підтримку як національній економіці, так і Збройним Силам України. У цих умовах митна система стала важливим елементом забезпечення національної безпеки, що потребувало посилення контролю і швидкої адаптації до умов воєнного часу. Однак система зіткнулася з труднощами через нестачу ресурсів та технічного забезпечення, що впливає на здатність повною мірою реалізовувати митні функції, зокрема забезпечувати ефективний моніторинг і контроль. Це підкреслює необхідність додаткових ресурсів і технічної модернізації для покращення спроможності митних органів до реагування в умовах нестабільності.

Перспективи розвитку митної політики України безпосередньо пов'язані з впровадженням кращих практик країн Європейського Союзу, які вже мають успішний досвід у створенні ефективних митних систем. Орієнтація на моделі країн ЄС дозволить удосконалити механізми митного контролю, спростити процедури зовнішньоекономічної діяльності, забезпечити зручніші умови для бізнесу та інтеграцію у європейський ринок. Використання цифрових технологій та автоматизація митних процедур є критично важливими для підвищення прозорості, ефективності та безпеки у митній системі. Впровадження єдиної автоматизованої системи дозволить значно покращити обмін інформацією, мінімізувати ризики корупції та забезпечити належний контроль за переміщенням товарів.

Гармонізація митної політики України з європейськими стандартами є необхідною умовою для її інтеграції в європейську економічну спільноту, що сприятиме створенню єдиного економічного простору та розвитку

взаємовигідних торговельних відносин. Дотримання європейських норм і стандартів забезпечить підвищення довіри до митної системи України з боку міжнародних партнерів та сприятиме зростанню інвестиційної привабливості країни. Залучення сучасних технологій і вдосконалення управлінських механізмів дозволить українській митній системі відповідати вимогам сучасного європейського ринку, що посилить її ефективність та надійність.

Таким чином, успішна адаптація митної політики України до європейських стандартів є необхідною умовою для досягнення стратегічних економічних і політичних цілей країни. Реформування митної системи повинно включати всебічну модернізацію інфраструктури, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, оптимізацію управлінських механізмів та заходи з протидії корупції. В умовах європейської інтеграції митна політика України має стати надійним інструментом забезпечення економічного зростання та поглиблення міжнародної співпраці, сприяючи прозорості процедур, підвищуючи конкурентоспроможність українського бізнесу і забезпечуючи стійкість національної економіки навіть в умовах кризових ситуацій. Умови воєнного стану підкреслили важливість гнучкості митної системи та здатності до швидкого реагування на нові виклики, що є критично необхідним для забезпечення національної безпеки та стабільності зовнішньоекономічної діяльності. Продовження реформ, покращення взаємодії з європейськими митними органами та інтеграція новітніх технологій дозволять Україні створити ефективну, надійну та прозору митну систему, яка відповідатиме міжнародним стандартам і підтримуватиме національні інтереси в умовах глобальних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>. (дата звернення: 08.10.2024).
2. Приймаченко Д.В. Митна політика держави та її реалізація митними органами: Монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. 332 с
3. Іванов С. Принципи державної митної політики в Україні: поняття, зміст і критерії класифікації. Фінансове право. 2018. №10. С.179 – 185
4. Гребельник О. Митна справа: підручник 4-те вид., оновл. та доповн. : Центр учбової літератури. 2014. 472 с.
5. Євроінтеграція: Ухвалено зміни до Митного кодексу України, які відповідають Митному кодексу ЄС та Конвенції про процедуру спільного транзиту. URL: <https://customs.gov.ua/news/ncts-26/post/ievrointegratsiiaukhvaleno-zmini-do-mitnogo-kodeksu-ukrayini-iaki-vidpovidaiut-mitnomukodeksu-ies-ta-konventsii-pro-protseduru-spilnogo-tranzitu-922> (дата звернення: 09.10.2024)
6. Кийда Л., Шевченко Н. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. Електронне «Державне управління: удосконалення та розвиток». URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1688> (дата звернення: 08.10.2024)
7. Гуцул І.А. Митна політика у фіскальному просторі України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного Університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 10. С. 232–234
8. Павлович – Сенета Я. П.. Загальна характеристика й історичні форми державної політики у сфері державної митної справи. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 4. с.254 – 262

9. Мужев О.О. Модель розвитку митної політики в Україні в контексті розвитку економічних процесів. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 27. С.167 – 172
10. Митна справа: підручник [для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.- проф. програмою бакалавра з напр. підгот. «Фінанси і кредит»]: до 50-річчя ТНЕУ / А. І. Крисоватий та ін. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. 540 с.
11. Митний кодекс України: практичні аспекти: навч.-метод. посіб. / редкол.: А. Д. Войцещук, І. О. Іващук, А. І. Крисоватий [та ін.]. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 516 с.
12. Гуцул І. А. Митна політика зарубіжних країн. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 198 с.
13. Луценко І. С. Сучасне трактування сутності податкової політики в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Економіка та держава. 2020. № 3. С. 63-65.
14. Мартинюк В. Митна складова економічної безпеки держави: наукове обґрунтування та оцінка сучасного стану. Наука молода. №11. 2019. С. 118-123
15. Новікова К. І. Митно-тарифне регулювання у світовій економічній думці. Економіка: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць: в 5 т. Т. 3. Вип. 241. Дніпро. ДНУ, 2021. С. 571-580.
16. Commission staff working document: Ukraine 2023 Report. URL: <https://cutt.ly/qwNPAmTC>. (дата звернення: 08.10.2024).
17. Про затвердження положень про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 227. URL: <https://cutt.ly/swNPO2Et>. (дата звернення: 08.10.2024).
18. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства

від 6 вересня 1977 р. URL: <https://cutt.ly/MwNGAXs5>. (дата звернення: 08.10.2024).

19. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: указ Президента України від 8 листопада 2019 р. №837/2019. URL: <https://cutt.ly/OwNPPlnQ>. (дата звернення: 08.10.2024).

20. Разумей М. М. Розвиток регіонального ризик-менеджменту відповідно до міжнародних стандартів митного контролю. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 1 (63). С. 7–13.

21. Положення про Координаційно-моніторингову митницю: наказ Державної митної служби України від 29 жовтня 2020 р. № 489. URL: <https://cutt.ly/VwNPOnvS>. (дата звернення: 08.10.2024).

22. Про встановлення Митного кодексу Союзу: Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 09.10.13. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2013. L 269. С. 1.

23. Спрощення процедур торгівлі в Україні: оцінки та очікування бізнесу. Київ: ГО "Інститут економічних досліджень та політичних консультацій", 2021. 304 с.

24. Сидорович О., Герчаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. Світ фінансів. Митна справа. 2021. № 1(66). С. 210—225. DOI: 10.35774/sf2021.01.210. (дата звернення: 08.10.2024).

25. Кормич Б. А. Інформаційний чинник державного управління. Митна справа. 2020. № 5. С. 80–84.

26. Дячкін О. П. Суспільна небезпечність контрабанди і правова відповідальність за її вчинення. Форум права. 2012. № 1. С. 281–288

27. Економіко-правові аспекти розвитку транспортних систем: зб. наук. праць / гол. ред. Л. В. Багрій - Шахматов; Одеськ. нац. морськ. ун-т. Одеса: Фенікс, 2019. Вип. 5. 216 с.

28. Кістанова Я. М. Правове регулювання співробітництва в сфері боротьби з митними правопорушеннями в ЄС. Науковий вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Одеса. 2015. № 20. С. 51-56.

29. Годованець О. В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. Науковий вісник Херсонського державного університету. (Серія: “Економічні науки”). 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 159–163.

30. Ченцов В. В. Досвід модернізації митної служби США та можливості його імплементації в Україні. URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-01/ChentsovStat.pdf> (дата звернення: 08.10.2024).

31. Мельник О. Г., Адамів М. Є., Тодошук А. В. Митний досвід Литовської Республіки: особливості імплементації в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 20. С. 5-9.

32. Рябченко О. П, Мацюк В.Я., Соломенко Г.В. Актуальні питання створення в Україні органу із забезпечення фінансової безпеки держави. Правова просвіта – Електронне наукове фахове видання з юридичних наук. 2017. № 11. URL: http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/11_2017/3.pdf (дата звернення: 08.10.2024).

33. Каленський М. М. Модернізація української митної системи є невід’ємною частиною, а також важливою передумовою європейської інтеграції України. Митниця. 2019. № 2. С. 4–6

34. Україна буде готова повноцінно стати частиною європейської митної інфраструктури до моменту реалізації митної реформи у ЄС. Сергій Звягінцев. Офіційний сайт Держмитслужби. URL: <http://surl.li/upual>. (дата звернення: 08.10.2024).

35. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави: монографія / Гребельник О. П., Пашко П. В., Шевчук С. В., Сушкова О. Є. та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.

36. WCO Annual Report 2022-2023. URL: <http://surl.li/upumw>. (дата звернення: 08.10.2024).
37. McLinden, Fanta, Widdowson, and Doyle, eds., Border Management Modernization, 2011. P. 79–80. (дата звернення: 08.10.2024).
38. Integrity in customs: Taking stock of good practices. URL: <http://www.oecd.org/corruption/ethics/G20-integrityin-customs-taking-stock-of-good-practices.pdf>. (дата звернення: 08.10.2024).
39. Declaration of the Customs Cooperation Council on Good Governance and Anti-Corruption at Customs. URL: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/ru/pdf/topics/integrity/instruments-and-tools/revise-arushadeclaration_rus.pdf?la=en [Ukraine]. (дата звернення: 08.10.2024).
40. PaceSetter: HMRC's Programme to Improve Business Operations: HM Revenue & Customs HC 1280, Report by the Comptroller and Auditor General, Session. 2010-12. URL: <https://www.tsoshop.co.uk/bookstore.asp?Action=Book&ProductID=9780102969870>. (дата звернення: 08.10.2024).
41. Report by the Comptroller and Auditor General, Session 2010-12. URL: <https://www.tsoshop.co.uk/bookstore.asp?Action=Book&ProductID=97801029698>.
42. Agenzia delle dogane e dei monopoli. URL: <https://www.adm.gov.it/portale/ee/trader/e-customs-safety-securityamendment>. (дата звернення: 08.10.2024).
43. ATLAS-Zoll online. URL: https://www.zoll.de/DE/Fachthemen/Zoelle/ATLAS/atlas_node.html. (дата звернення: 08.10.2024).
44. Регламент (ЄС) № 450/2008 Європейського парламенту й Ради про встановлення Митного кодексу Співтовариства (Модернізованого Митного кодексу) від 23.04.2008. URL: <http://eurodocs.sdla.gov.ua>. (дата звернення: 08.10.2024).

45. Working for HMRC. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs/about/recruitment>. (дата звернення: 08.10.2024).

46. Proposal for a COUNCIL DECISION on the position to be taken on behalf of the European Union in the EU-CTC Joint Committee established by the Convention of 20 May 1987 on a common transit procedure as regards amendments to that Convention URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:52018PC0601>

47. Шишка Ю.О., Микуця О. Індикатори ефективності контролю митної вартості товарів в Україні. Збірник наукових праць ДОГОВ, 2020. С. 50-55. URL: <https://doi.org/10.36074/24.07.2020.v1.1>

48. Хома В.О. Сучасний стан національного правового забезпечення митного режиму безмитної торгівлі на напрямі його вдосконалення. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 5. С. 104–108. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2019/25.pdf

49. Шульга М.Г. Переміщення і пропуск товарів через митний кордон України. Право та управління. / Нац. ун-т держ. подат. служби України. Ірпінь, 2012. № 3. С. 475–486.

50. Ментух Н., Шевчук О. Захист прав споживачів фінансових послуг: досвід України та Європейського Союзу. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : юридичні науки. 2016. Випуск 1. Том 2. С. 58-62.

51. Карасьова Д.О. Інформаційні митниці як стратегічний напрям у рамках Угоди зі спрощення процедур торгівлі. Митна справа. 2015. № 4 (100). С. 18–23.

52. Шатравка Т.В. «Електронна митниця» як запорука розвитку митної справи в умовах глобалізації в Україні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2013. № 1. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/URN:194620>

53. Кузьменко О. Міжнародний досвід реформування митної системи України в умовах глобалізації у контексті євроінтеграції. Митна справа. 2012. № 3 (81).

54. Nataliya Felikssimivna Mentukh, Oksana Romanivna Shevchuk, Verbitska Mariana Vasylivna, Kuz Tetiana Volodymyrivna. (2023). Ensuring Information Security: Comparative Legal Aspect. *Central European Management Journal*, 31(3), 74–87. Retrieved from https://journals.kozminski.cem-j.org/index.php/pl_cem/article/view/917 (дата звернення: 08.10.2024).

55. Крисоватий А.І., Новосад І.В. Діяльність митних органів у забезпеченні митної безпеки України у сфері протидії порушенням митних правил. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2. С. 66–76.

56. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27.06.2014 р. Офіційний вісник України. 2014. № 75. Ст. 2125.

57. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. № 15 (2). 2015. С. 16–20.

58. Про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 року: Постанова Верховної Ради України від 19 червня 1992 р. № 2479-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2479-12>. (дата звернення: 08.10.2024).

59. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і 114 стандартами в митній сфері. *Держане управління та місцеве самоврядування*. 2016. № 1. С.74–80.

60. Бочан М. І. Європейська інтеграція України: правові засоби. URL: [http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/16966/1/%20Бочан%20М.%20І.\(стаціонар\).pdf](http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/16966/1/%20Бочан%20М.%20І.(стаціонар).pdf). (дата звернення: 08.10.2024).